

03-381

Wilde bloemen in een rijke tuin
Cultuurprofiel Oost-Nederland 2005-2008

Wilde bloemen in een rijke tuin
Cultuurprofiel Oost-Nederland 2005-2008

Wilde bloemen in een rijke tuin
Cultuurprofiel Oost-Nederland 2005-2008

Wilde bloemen in een rijke tuin
Cultuurprofiel Oost-Nederland 2005-2008

Inhoud

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

1. Over dit cultuurprofiel

2

Waarom een cultuurprofiel?

Wat willen we met dit cultuurprofiel bereiken?

De indeling van het cultuurprofiel

2. Ingrediënten voor het cultuurprofiel

4

Culturele identiteit, landschap en ruimtelijke inrichting

Cultuur als oriëntatie en contragewicht

Verschil tussen steden en landelijk gebied

Aansluiting tussen starters en gevestigde cultuur

Concurrentie om schaarse tijd

Economisering van cultuur

Landkaart Oost-Nederland

8

3. De culturele infrastructuur per sector

10

Historische bouwkunde, stedenbouw, archeologie en landschap

Archieven en geschiedschrijving

Taal, letteren en bibliotheken

Musea

Podiumkunsten

Festivals en evenementen

Beeldende kunst en vormgeving

Film en media

Amateurkunst en cultuureducatie

Kunstvakonderwijs

Internationaal

4. Het cultuurprofiel

30

I. Een krachtig verbond tussen cultuur, landschap en ruimtelijke inrichting

II. Verbinden, verbreden en vernieuwen tot culturele belevenis

III. Versterken van culturele infrastructuur in de steden en in het landelijk gebied

IV. Versterken van de productie en de presentatie in het 'middensegment'

Bijlage Culturele instellingen in Oost-Nederland

40

1. Over dit cultuurprofiel

2

In deze brochure presenteren de overheden in Oost-Nederland het eerste deel van het cultuurprofiel voor de periode 2005-2008. Wij beschrijven het culturele landschap op dit moment en ontwikkelingen die dat landschap de komende jaren gaan bepalen. We doen dat aan de hand van vier thema's die samen de kern van het cultuurprofiel vormen. De vier thema's vormen de basis voor onze keuzes en prioriteiten in het tweede deel van het profiel dat begin 2003 verschijnt. Daarmee is dit cultuurprofiel de aanzet tot onze agenda waarover wij in 2003 met de staatssecretaris in gesprek gaan.

Waarom een cultuurprofiel?

Een levendig cultureel klimaat verhoudt zich rechtstreeks tot de kwaliteit van onze samenleving. Kunst daagt uit, zet aan tot creativiteit, verwondert, shockeert en ontroert. Juist in deze tijd biedt cultuur bovendien een ankerpunt voor al die mensen die breken met het 'oude' en massaal op zoek zijn naar nieuwe oriëntaties. Wie cultureel bewustzijn ontbeert, kan zich niet verhouden tot het heden, het verleden, de ruimte om zich heen, de eigen identiteit en die van een ander.

Cultuur biedt mensen mogelijkheden zich te bezinnen op de 'zijnsvraag'. Cultuur als tegenhanger van de verzakelijking, als alternatief voor een al te eenzijdige fixatie op productie en consumptie. Cultuur draagt in steden, stadswijken en dorpen bij aan de leefbaarheid en sociale cohesie. Cultuur brengt mensen bij elkaar en overbrugt (culturele) verschillen. Een aantrekkelijk cultureel klimaat heeft economische betekenis, bijvoorbeeld doordat het toeristen trekt.

Wat willen we met dit cultuurprofiel bereiken?

Wij willen cultuur in ons landsdeel de plek geven die haar toekomst en willen daarover met elkaar en met het Rijk goede afspraken maken. In het Algemeen Kader Cultuurconvenanten (juli 2002) stellen OCenW, IPO en VNG vast dat het cultuurbeleid in Nederland gebaat is bij tijdig, constructief overleg tussen rijk, provincies en gemeenten. Dit cultuurprofiel speelt via dat overleg én via het vooradvies van de Raad voor Cultuur een belangrijke rol bij de totstandkoming van de Cultuurnota 2005-2008.

Het cultuurprofiel van Oost-Nederland is geen verlanglijstje dat we bij het Rijk op tafel leggen, maar een visie op de brede plaats van cultuur in Oost-Nederland. Met dit profiel oriënteren we ons op onze agenda voor de toekomst. We benoemen vier thema's die er naar onze mening de komende jaren toe doen. Thema's die onze leidraad zijn, maar ook elders herkend zullen worden en die daarom terug zullen moeten komen in de cultuurnota van het Rijk.

3

Met deze tekst leggen we de basis voor het versterken van de gezamenlijke culturele infrastructuur in Oost-Nederland. Maar ook legt dit cultuurprofiel inhoudelijke en programmatische dwarsverbanden met beleid op andere terreinen, zoals het Grote Steden Beleid en beleid gericht op reconstructie en vernieuwing van het platteland. Dit profiel kan fungeren als bindmiddel tussen overheden en instellingen die – direct of indirect – bij kunst en cultuur betrokken zijn.

De oostelijke overheden spreken af in de voorbereiding van het cultuurconvenant gezamenlijk op te trekken. Dit document vormt daarvoor de basis en is dus meer dan een optelsom van afzonderlijke ambities. De overeenkomsten tussen overheden zijn het uitgangspunt voor deze profielschets, maar ook onderlinge verschillen zien we als kansen om het profiel te versterken met boeiende accenten. Bij dat alles willen we de kwaliteit van het bestaande niet vergeten. Zie het als een rijke tuin waarin alleen door goed onderhoud wilde bloemen kunnen groeien. Welke bloemen we wild laten bloeien, welke we een handje helpen en welke we cultiveren, bepalen we later.

De indeling van het cultuurprofiel

De indeling van dit cultuurprofiel is als volgt:

In deel 2 beschrijven we een aantal kenmerken, dilemma's en trends die de ontwikkeling van kunst en cultuur in Oost-Nederland bepalen. We onderscheiden zes ingrediënten voor dit cultuurprofiel.

In deel 3 beschrijven we de culturele stand van zaken per sector. Een wandeling door een rijke tuin. Waar staan we nu en wat speelt er?

Deel 4 schetst de ontwikkelingen die onze cultuuragenda bepalen. Vier thema's, die logisch volgen uit de ingrediënten uit het tweede en derde deel, vormen tezamen het cultuurprofiel van Oost-Nederland. Hier bloeien de wilde bloemen. Per thema geven we aan welke kansen er liggen voor behoud en versterking van kunst en cultuur in Oost-Nederland.

2. Ingrediënten voor het cultuurprofiel

4

Oost-Nederland beslaat het gebied van de provincies Gelderland en Overijssel en heeft 3,4 miljoen inwoners.¹ In het cultuurprofiel van Oost-Nederland zien we de regiospecifieke kenmerken en dilemma's terug die van invloed zijn op de plaats en de ontwikkeling van kunst en cultuur in deze regio. Daarnaast zijn er algemene trends in kunst en cultuur waarin Oost-Nederland weliswaar niet alleen staat, maar die van groot belang zijn voor de culturele ontwikkeling in deze regio en hier dan ook tot grote bloei kunnen komen. We vatten de regiospecifieke kenmerken en de algemene trends samen in zes ingrediënten voor het cultuurprofiel.

Culturele identiteit, landschap en ruimtelijke inrichting

Kenmerkend voor Oost-Nederland is de sterke relatie tussen cultuur, landschap en ruimtelijke inrichting. Juist de wisselwerking tussen landschappelijke² en gebouwde omgeving onderscheidt het oosten van andere regio's (zie bijvoorbeeld het eindrapport 'cultuurtoerisme Gelderland en Overijssel' van LAGroup Leisure & Arts Consulting van 16 oktober 2000). De landschappen zijn niet los te zien van de karakteristieke steden met hun specifieke bouwkunst, de kastelen, havezaten, landgoederen, fabrieksgebouwen, de dorpjes met historische kernen, de tuinen en de parken. Het cultureel erfgoed³ vinden we terug in bijvoorbeeld museale collecties en archieven, maar ook in het rijke bodemarchief van Oost-Nederland, dat bestaat uit archeologische monumenten, bekende archeologische vindplaatsen en al die delen van het bodemarchief die nog ongekend zijn. In de archeologische depots vinden we de resultaten van archeologisch onderzoek. Ten slotte zijn de streektaal (Nedersaksisch), de tradities, de volksaard en de gewoonten onlosmakelijk verbonden met het gebied Oost-Nederland.

De wisselwerking tussen cultuur, landschap en ruimtelijke inrichting is geen statisch historisch gegeven, maar heeft een voortdurende dynamiek. Oost-Nederland zal in de 21e eeuw ingrijpend veranderen. De reconstructie van het platteland, de explosieve groei van steden en dorpen, grote infrastructurele projecten zoals de Betuwelijn en de vernieuwing van naoorlogse stadswijken zijn voorbeelden die herdefinitie van de relatie tussen cultuur, landschap en ruimtelijke inrichting nodig maken. Bij het vinden van een nieuw evenwicht gaat het niet alleen om het behoud van cultuurhistorische waarden, maar ook om mogelijke verbindingen vanuit de ruimtelijke inrichting en cultureel erfgoed naar

¹ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), september 2002.
² Zoals het Vechtdal, de heuvelruggen (Arnhem, Nijmegen en in Salland), de Veluwe met bos, heide en zandverstuivingen, het kleinschalige coulisse- en essenlandschap (Twente en de Achterhoek), het veenlandschap (Noord-Overijssel) en het weidse rivierenlandschap.

³ Cultureel erfgoed: al die menselijke verworvenheden en ingrepen waardoor een periode, een regio, een landstreek of een stad wordt gekenmerkt.

'nieuwe' vormen van kunst en cultuur op het gebied van beeldende kunst, vormgeving, architectuur, podiumkunsten en mediakunst.

Cultuur als oriëntatie en contragewicht

5

Als tweede ingrediënt noemen we de rol die kunst en cultuur kunnen spelen bij zingevingsvragen van mensen in onze samenleving. 'Ons land bevindt zich in een identiteitscrisis. Het gevoel van desoriëntatie is aan alle kanten merkbaar, velen lijken niet goed raad te weten met de toestand waarin we ons bevinden. De oude politiek heeft afgedaan, maar wat is dan de nieuwe politiek?' Dit citaat van publicist Paul Scheffer⁴ schetst een beeld van een samenleving in de overgang van oud naar nieuw die worstelt met de verhouding tussen lokaal en globaal. In die overgangsfase speelt cultuur een belangrijke rol. Cultuur doet mensen beseffen wat was, wat is en wat zou kunnen zijn. Cultuurhistorie ankert mensen in hun eigen historie en lokale omgeving en juist dat is nodig om uit te groeien tot een volwaardig burger, zo stelt Scheffer. In Oost-Nederland zijn talrijke historische verenigingen, heemkundekringen, verenigingen van amateur-archeologen. Opgravingen in verschillende grote steden trekken veel mensen. Ook de historische kernen van veel steden en dorpen maken dat mensen heel direct en tastbaar met hun verleden in aanraking komen. Ook kan cultuur een tegenhanger zijn in een samenleving waarin alles lijkt te draaien om economie en commercie.

Verschil tussen steden en landelijk gebied

Steden en landelijk gebied in Oost-Nederland verschillen in cultureel klimaat. In de steden vinden we de meeste (professionele) culturele voorzieningen. Hier zijn de musea, podia en theaters. De grote gezelschappen zoals Introdans, de Nationale Reisopera, Toneelgroep Oostpool en de orkesten hebben de stad als thuisbasis en ook de aanwezigheid van kunstvakopleidingen heeft een belangrijke uitstraling op het culturele leven in de steden. De grote steden in Oost-Nederland vervullen een belangrijke centrumfunctie voor het omliggend landelijk gebied. Deze steden zijn op zich niet zo groot,⁵ hun 'klantenpotentieel' is dat door de regiofunctie wel.⁶ De grote steden Arnhem, Zwolle, Apeldoorn, Nijmegen, Enschede en Hengelo hebben tot taak een cultureel voorzieningenniveau op peil te houden dat hun eigen grootte overstijgt. Voor hen is het dan ook belangrijk om met elkaar en met het rijk afspraken te maken over de complete culturele infrastructuur die uit meer bestaat dan de rijksgesubsidieerde instellingen alleen. Naast erfgoed en podiumkunsten liggen er ook belangrijke kansen op de terreinen beeldende kunst en vormgeving.

⁴ 'Alles van waarde moet zich verweren', uit: NRC Handelsblad van 21 september 2002.

⁵ Nijmegen is grootste stad met 155.481 inwoners (CBS, september 2002).

⁶ Zo wonen in Gelderland 763.000 mensen in de tien gemeenten met de sterkste regionale aantrekkingskracht: Nijmegen, Arnhem, Apeldoorn, Doetinchem, Zutphen, Winterswijk, Harderwijk, Ede, Tiel en Wageningen. In totaal zijn echter zo'n 1,2 miljoen mensen voor hun dagelijks leven gericht op deze kernen.

Het landelijk gebied in Oost-Nederland heeft zo zijn eigen problemen. Door het wegvallen van de landbouw als de belangrijkste economische drager, neemt de vitaliteit van het platteland af. Boeren komen in de knel. Jongeren die geen toekomst zien op het platteland trekken weg. Steeds meer 'buitenlui' nemen hun plaatsen in. Deze niet oorspronkelijke inwoners voelen doorgaans een minder sterke economische, sociale en culturele binding met de rurale gemeenschap. Culturele voorzieningen – bijvoorbeeld een bibliotheek, een creativiteitscentrum of een klein podium – kunnen, ondanks de inzet van vrijwilligers, het hoofd moeilijk boven water houden. Het wegvallen van adequate voorzieningen heeft nadelige gevolgen voor het culturele klimaat en daarmee voor de leefbaarheid en de sociale cohesie op het platteland.⁷

Aansluiting tussen starters en de gevestigde cultuur

In Oost-Nederland bieden talrijke ambitieuze initiatieven – professioneel, semi-professioneel en op amateurniveau – een rijke voedingsbodemp voor kunst en cultuur. De kunstvakopleidingen in Arnhem, Enschede, Zwolle en Kampen leveren een jonge garde kunstenaars en vormgevers af van hoog niveau. Bovendien is er in het Oosten opmerkelijk veel bereidheid en mogelijkheid tot samenwerken. Ondanks alle goede bedoelingen stopt de doorstroming van onder naar boven. Wat ontbreekt is een aantrekkelijk klimaat voor productie en presentatie in het 'middensegment' dat jong talent de kans geeft zich te ontwikkelen en zich te bekwamen en 'gevestigde' kunstenaars en gezelschappen ruimte biedt voor het experiment. Het bevorderen van een gunstig werkklimaat is nodig om afgestudeerden in het Oosten de ruimte te bieden hier hun talenten verder te ontwikkelen en om beginnende kunstenaars en gezelschappen te bewegen om zich in Oost-Nederland te vestigen of er later terug te komen. Door te investeren in het middensegment krijgen starters de kans door te groeien naar het 'topsegment' van de grote (mede door het rijk) gefinancierde gezelschappen met landelijk bereik.

Concurrentie om schaarse tijd

De scheidslijn tussen de traditionele cultuur⁸ en de populaire cultuur⁹ vervaagt. Uit onderzoek van het SCP¹⁰ blijkt dat van de bevolking van 16 jaar en ouder 48% een gecombineerde interesse heeft. Met name geldt dit voor de groep die na 1960 is opgegroeid. De jongere generatie beleeft cultuur vluchtiger ('zap-cultuur') en is minder trouw aan culturele instellingen, genres en activiteiten. Cultuur is een onderdeel van de 'beleveniseconomie' of de 'attentie-economie'.¹¹ Er is steeds meer

⁷ Lokale amateurkunstverenigingen die van oudsher op het platteland sterk vertegenwoordigd zijn, krijgen het moeilijk. Geld, enthousiaste menskracht en deskundigheid zijn moeilijk te mobiliseren. Traditionele en streekeigen vormen van cultuur staan op de tocht. Harmonieën of verenigingen van zang en toneel kunnen niet meer voortbestaan met alle gevolgen van dien voor het karakter van dorpen. Overigens zoeken jongeren hun eigen samenwerkingsverbanden in popbands en aanverwante activiteiten, die vaak evenzeer behoefte aan ondersteuning hebben als traditionele verenigingen.

⁸ Tot de traditionele cultuur behoren: musea, galleries, beroepstoneel, klassieke muziek en ballet en het volgen van deze vormen via radio, televisie of eigen afspeelapparatuur.

⁹ Tot de populaire cultuur behoren: popmuziek, jazz, musical, bioscoop en attractiepark en het kijken naar een bioscoopfilm op televisie en naar voorbespeelde videobanden.

¹⁰ 'Het bereik van de kunsten', Sociaal en Cultureel Planbureau, maart 2000.

aanbod en steeds minder tijd. Kunst en cultuur moeten de concurrentie aan met andere activiteiten zoals sport, uitgaan, natuur, winkelen, televisie, pretparken en vakanties. De vraag zelf verandert ook. Zo leidt de voortgaande digitalisering tot een toenemende vraag naar digitale diensten en producten.¹² Jongeren ontwikkelen een eigen cultuur met nieuwe 'smaakmakers' als rap, streetdance, cybertheater, theatersport, multimedia, entertainment, show, reclame en design. De culturele sector probeert op allerlei manieren in te spelen op de vluchtige vraag en de 'nieuwe' doelgroepen (met name jongeren en minderheden)¹³ binnen boord te halen en te houden.

7

Economisering van cultuur

Net zoals cultuur 'overloopt' in belevenis, vervaagt ook de grens tussen cultuur en economie. De autonome kunstenaar die afgezonderd van de buitenwereld aan 'zijn' kunst werkt, is van een uitstervend ras. Daarvoor in de plaats is de 'cultureel ondernemer'¹⁴ gekomen die zijn kunst ook als handelswaar ziet en de principes van de markt gebruikt om zijn kunst aan de man te brengen. In de steden ontstaan allerlei commerciële kunstinitiatieven, openen culturele ondernemers kunstwinkels en verhandelen hun 'waar' op kunstbeurzen. Musici spelen ook in het commerciële circuit en autonome kunst en toegepast design beïnvloeden elkaar over en weer. Om minder afhankelijk te zijn van subsidies programmeren schouwburgen grote commerciële producties. Bedrijven investeren in kunst en cultuur. Ze kopen beeldende kunst aan en sponsoren musea, tentoonstellingen of festivals. We zien kunst en cultuur terug in de etalages van winkels, interieurs en in de vormgeving van gebruiksvoorwerpen. Bovendien vergroot de aanwezigheid van culturele voorzieningen (bijvoorbeeld musea, festivals, monumenten en tentoonstellingen) de aantrekkelijkheid van Oost-Nederland als vestigingsplaats voor bedrijven. Ook mensen (met name die met een hogere opleiding) houden bij hun vestigingskeuze mede rekening met het culturele klimaat en het cultuuraanbod in stad of regio. Ten slotte biedt cultuur werkgelegenheid en trekt toeristen aan.¹⁵

¹¹ Zie bijvoorbeeld de analyse van Hans Mommaas in 'Cultuur aan de Waal', een uitgave van de gemeente Nijmegen, 2000.

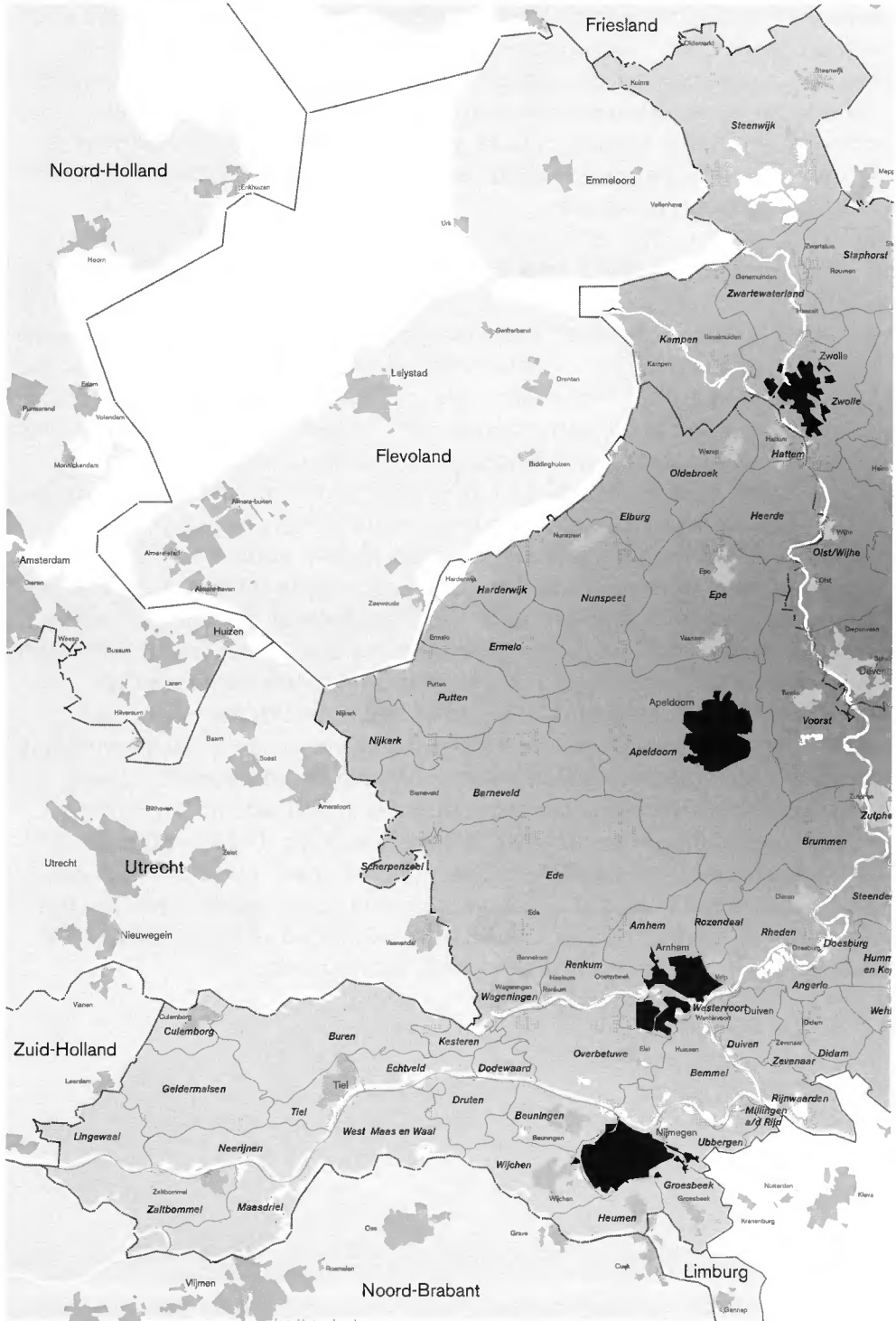
¹² Volgens gegevens van het CBS steeg het computerbezit in Nederlandse huishoudens van 11% in 1987 naar 47% in 1997 en steeg het gemiddelde wekelijks gebruik van een computer in de vrije tijd in die periode van 8 minuten in 1985 naar 56 minuten in 1995.

¹³ Hier: eerste en tweede generaties Turken, Marokkanen, Indische Nederlanders, Surinamers, Antillianen, Molukkers, Chinezen, Zuid-Europeanen, vluchtelingen en immigranten uit diverse landen in de Derde Wereld en Oost Europa.

¹⁴ Een term uit de rijksnota 'Cultuur als confrontatie'.

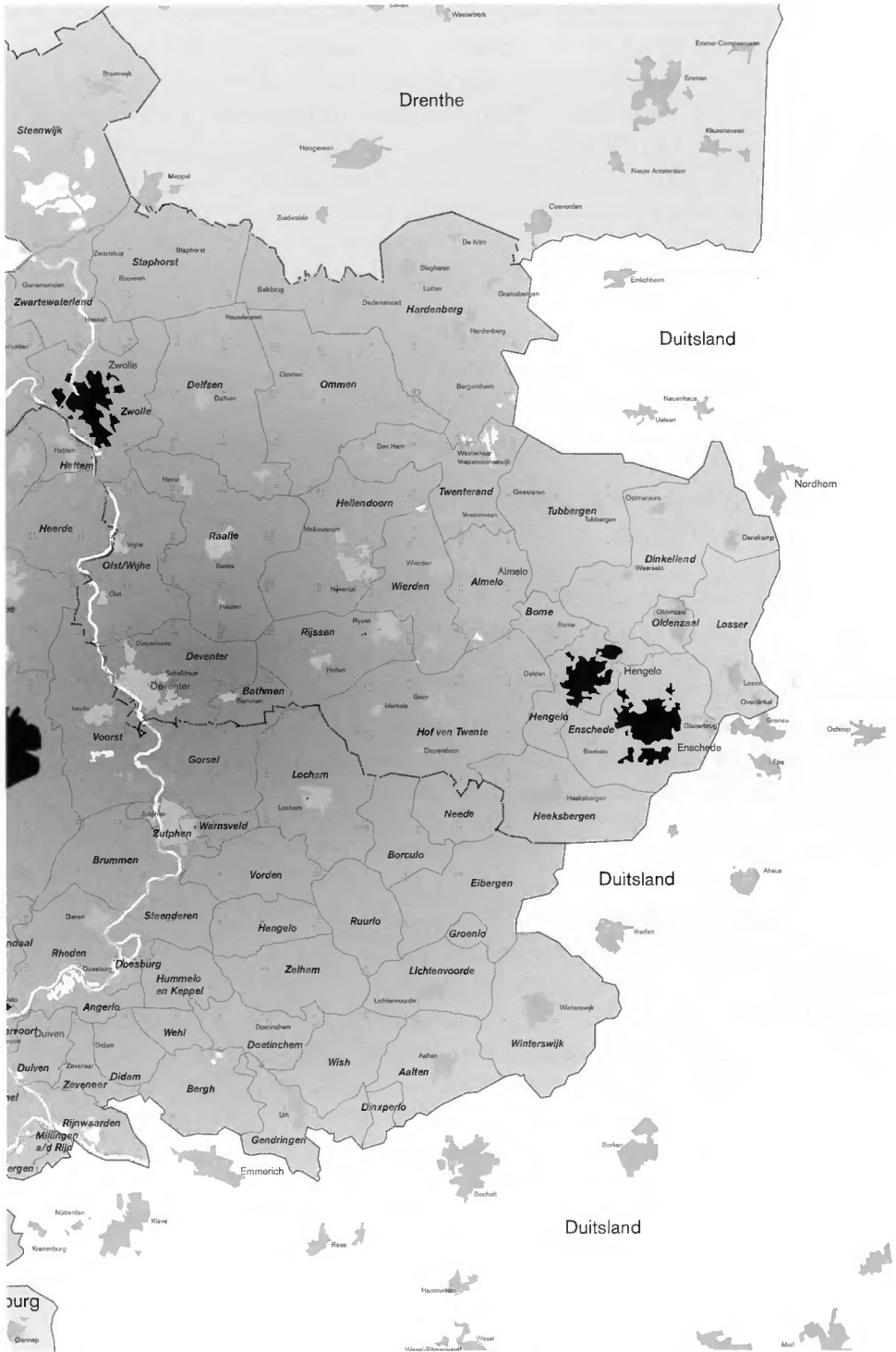
¹⁵ Bijvoorbeeld: de restauratie van monumenten in de stad, maar ook op platteland en toeristische fietsroutes langs archeologische monumenten.

Wilde bloemen in een rijke tuin
Cultuurprofiel Oost-Nederland 2005-2008
Landkaart Oost-Nederland

Wilde bloemen in een rijke tuin
Cultuurprofiel Oost-Nederland 2005-2008

3. De culturele infrastructuur per sector

10

De culturele infrastructuur is de 'software' en 'hardware' van het culturele leven in Oost-Nederland. Zonder culturele voorzieningen van allerlei soort kunnen kunstenaars niet aan de slag en komen inwoners niet in aanraking met cultuur. Een belangrijk doel van het cultuurconvenant is de versterking van die culturele infrastructuur. Om aan te kunnen geven in welke richting de culturele infrastructuur zich op middellange termijn zou kunnen ontwikkelen, is eerst in dit deel een momentopname nodig van de infrastructuur in Oost-Nederland. Een wandeling door de culturele tuin van Oost-Nederland.

We beschrijven die stand van zaken per sector.¹⁶ Wij beperken ons tot die culturele instellingen en initiatieven die een bovenlokale uitstraling hebben of een (vernieuwend) voorbeeld zijn voor anderen.

Historische bouwkunde, stedenbouw, archeologie en landschap

Cultuurhistorie omvat zowel historische stedenbouw, gebouwde monumenten en archeologie als het historisch landschap. Oost-Nederland heeft een omvangrijk cultureel erfgoed. De regio telt honderden monumenten, in de centra van steden, stadjes en dorpskernen. Daarnaast zijn er buiten de steden kastelen, landhuizen en boerderijen. Tot erfgoed behoren ook bijvoorbeeld stadsparken, industrieel en mobiel erfgoed (bijvoorbeeld: de museumbuurtspoorweg in Haaksbergen), grafheuvels, prehistorische akkersporen ('celtic fields') en resten van kasteelterreinen.

Monumenten

Op een aantal plaatsen krijgen monumenten eigentijdse (culturele) functies. De voormalige kazerne Krayenhoff in Nijmegen biedt straks plaats aan een cultureel bedrijfsverzamelgebouw. Het is de bedoeling dat ook een voormalige zeepfabriek, een spinnerij en een oude drukkerij een soortgelijke broedplaatsfunctie krijgen waar historisch erfgoed en eigentijdse cultuur zich zullen mengen. Verder krijgen twee beeldbepalende monumenten, de Mariënburghkapel en het Arsenaal, een culturele invulling. Deze bevinden zich in het stadscentrum, in het Culturele Kwartier waar de ontmoeting van monumenten, moderne architectuur en culturele functies plaatsvindt. Alle kunstdisciplines zijn hier aanwezig in een historisch decor. Alleen de beeldende kunst ontbreekt nog. Maar een spraakmakend kunstwerk in de buitenruimte is in voorberei-

¹⁶ Daarbij gaan we uit van een sectorale indeling die aansluit bij de indeling in werkgroepen van de Raad voor Cultuur.

ding. Zo is een locatie waarin het Romeinse, middeleeuwse en katholieke verleden nog voelbaar is, zichtbaar gemaakt en levendig gehouden. Bij de herinrichting van het Hart van Zuid in Hengelo¹⁷ komen oude fabriekscomplexen waar mogelijk voor hergebruik in aanmerking. Bij de herinrichting van het terrein van de vuurwerkramp in Enschede gaat het om de relaties tussen erfgoed, museale functies en ruimtelijke inrichting. Een overeind gebleven fabriekscomplex zal mogelijk onderdak bieden aan een clustering van musea. Ook bij de stadsvernieuingsplannen van het centrumgebied in Arnhem ('Rijnboog') en het Cultuurkwartier in Apeldoorn komen verschillende functies (waaronder culturele) onder nieuwe architectuur betekenisvol bij elkaar. Ede onderzoekt de haalbaarheid van de herhuisvesting van het Nationaal Tegelmuseum en het Historisch Museum in het Bospoortgebied in combinatie met een kunst- en cultuurroute. Andere voorbeelden zijn het onderbrengen van het Machinemuseum in de voormalige ambachtsschool in Zwolle, het vestigen van de kunstacademie in een monumentaal ziekenhuis in dezelfde stad, de bouw van een theater in de gashouder in Dedemsvaart. Ook het monumentale complex van Radio Kootwijk midden op de Veluwe krijgt een culturele herbesteding. Het Samenwerkingsverband Cultuurhistorie Gelderland, met daarin VNG-Gelderland, provincie Gelderland, de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek, Monumentenwacht Gelderland en het Gelders Genootschap, ijvert voor een breder en integraal cultuurhistorisch beleid. In Overijssel loopt het provinciaal programma Re-animatie Industrieel Erfgoed.¹⁸ Het programma, waarin diverse organisaties op het gebied van erfgoed, architectuur en economie samenwerken, biedt inspirerende voorbeelden, advies en financiële ondersteuning bij planontwikkeling op dit gebied. Daarbij kijkt men ook naar de mogelijkheid om industrieel erfgoed een bedrijfsfunctie te geven.

Archeologie

De archeologie houdt zich bezig met de bestudering van menselijke samenlevingen in het verleden aan de hand van materiële overblijfselen die in de grond bewaard zijn gebleven. De grond, waarin die sporen van het verleden liggen, noemen we het bodemarchief. Oost-Nederland heeft een rijk bodemarchief met sporen van een interessant verleden waaronder grafheuvels, urnenvelden en andere prehistorische sporen, resten van kastelen en havezaten, aardwerken (schansen, landweren, mottes en burchtheuvels) en sporen uit de Romeinse tijd. Vroegtijdig archeologisch onderzoek voorkomt dat waardevol archeologische erfgoed zomaar verdwijnt. Uitgangspunt is het behoud van het archeologische bodemarchief ter plekke, zodat toekomstige generaties de mogelijkheid zullen hebben met verbeterde onderzoeksmethoden bij te dragen aan de reconstructie van ons verleden. Als dit echt niet lukt,

¹⁷ Een gebied van 50 ha tussen station Hengelo en het Twentekanaal.

¹⁸ Looptijd van 2001 tot en met 2003.

12 is opgraven een optie. En zijn provinciale en gemeentelijke archeologen en belangwekkende provinciale en gemeentelijke archeologische collecties. Nijmegen en Arnhem hebben op archeologisch gebied een regiofunctie. Het Gelders Archeologisch Centrum G.M. Kam in Nijmegen is een studiecentrum voor archeologen en zal als provinciaal archeologisch depot gaan fungeren. Het Museum Valkhof in Nijmegen heeft een uitgebreide archeologische collectie van Romeinse opgravingen. Ook in Overijssel komt een provinciaal archeologisch depot. Een voormalige graansilo binnen de grachtengordel grenzend aan de historische binnenstad van Deventer biedt plaats aan dit depot in combinatie met de Deventer collectie. Om het publiek in contact te brengen met waardevolle archeologische vondsten, zijn in Oost-Nederland toeristisch recreatieve wandel- en fietsroutes uitgezet langs bekende en minder bekende archeologische terreinen. Archeologen organiseren open dagen en ontvangen schoolklassen bij opgravingen. De archeologische monumentenkaart van Overijssel bevat archeologische informatie in digitale vorm. Het is de bedoeling dat alle archeologische vondsten een plek krijgen in het landelijke informatiesysteem Archis van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.

Culturele planologie

Oost-Nederland is sterk in wat 'culturele planologie' is gaan heten. Een samengaan van inzichten vanuit de cultuurhistorie, beeldende kunst, vormgeving, landschapskunst, stedenbouw en architectuur met het doel de ordende rol van (oude én nieuwe) cultuur bij de ruimtelijke inrichting te versterken. Met name in grote projecten in Overijssel is al veel langer ervaring opgedaan met deze integratie van inzichten vanuit de verschillende disciplines die later culturele planologie is gaan heten. De Stichting Kunst en Cultuur Overijssel, Landschap Overijssel en Het Oversticht zijn de initiatiefnemers van de Esselinksstichting. Deze stichting, die zich beweegt op het grensvlak tussen architectuur, ruimtelijk ordening, natuurbehoud, beeldende kunst, cultuurhistorie en toerisme, heeft de afgelopen vijf jaar de discussie aangezwengeld over de geïntegreerde aanpak van de openbare ruimte en de kennis hierover vergroot. Dit gebeurde in samenwerking met verschillende ministeries en bijvoorbeeld de SKOR (Stichting Kunst in de Openbare Ruimte). Projecten als 'Watergoed Overijssel' en 'De Mandercirkels' kregen landelijke aandacht. De activiteiten van de Esselinkstichting zullen in de toekomst geïntegreerd onderdeel zijn van de activiteiten van de deelnemende instellingen. Ook de Kunstvereniging Diepenheim in Overijssel organiseert, naast beeldende kunst activiteiten in een eigen gebouw, al meer dan 10 jaar verschillende activiteiten op het grensvlak tussen ruimtelijke ordening en cultuur. Het meest recente project 'Proeftuin Twente' is een speurtocht naar de identiteit van Twente en de wijze

waarop deze identiteit van invloed kan en moet zijn op de toekomstige inrichting van dit gebied. Dit project is in samenwerking met de SKOR ontwikkeld. Jaarlijkse workshops en tentoonstellingen in Fort Asperen, een onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, leggen een relatie tussen actuele kunst en vormgeving, landschappelijke waarden en de bijzondere cultuurhistorische betekenis van het fort. In Nijmegen is de identiteit van de oude stad sterk bepalend voor het formuleren van de beeldkwaliteit. Doel is het cultureel besef te stimuleren bij burgers, maar ook bij partners die de vormgeving van de stad beïnvloeden. Met steun van de provincie Gelderland is in 2002 de Werkplaats Culturele Planologie Apeldoorn van start gegaan. Hier ligt het accent op projecten en onderzoek gericht op versterking van de rol van cultuur en in het bijzonder de beeldende kunst als ordenend principe bij het ontwerpen en inrichten van nieuwe woon-, werk- en recreatiegebieden.

Ook in een aantal zogenoemde Belvédèreprojecten¹⁹ (bijvoorbeeld in Noord-Oost Twente en Polder Mastenbroek) krijgt de relatie tussen cultuur, landschap en inrichting in de praktijk handen en voeten. Architectuurcentra in alle grote steden en vergelijkbare instellingen op het terrein van beeldende kunst en de cultuurhistorie bevorderen de belangstelling van het geïnteresseerde publiek voor (landschaps)architectuur, stedenbouw, interieurarchitectuur en vormgeving. Gelderland heeft een cultuurhistorische waardenkaart ontwikkeld waarop voor iedereen te zien is welke cultuurhistorie de provincie rijk is en welke waardevolle landschappen en structuren er zijn. Ook voor beleidsmakers is een dergelijke kaart in voorbereiding. Deze cultuurhistorische beleidskaart maakt het bovendien beter mogelijk rekening te houden met cultuurhistorische aspecten bij ruimtelijke inrichting. Ook bij de toets van lokale en regionale plannen speelt het begrip 'ruimtelijke kwaliteit' (Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening) steeds nadrukkelijker een rol. Het Gelders Genootschap heeft het initiatief genomen de informatie op de kaarten uit te werken naar een door gemeenten gewenst detailniveau ('cultuurhistorisch raamwerk') en de informatie digitaal ter beschikking te stellen. Dit soort digitale informatie is in Overijssel beschikbaar als een cultuurhistorische @tlas. Initiatiefnemer is hier het Oversticht, de instelling voor monumentenzorg, welstand en architectuur in Overijssel.

Archieven en geschiedschrijving

Archieven

Oost-Nederland is rijk aan provinciale, regionale, gemeentelijke, industriële en particuliere archieven. Het gebied heeft een aantal zeer bijzondere archieven binnen de grenzen, bijvoorbeeld het Joris Ivens-filmarchief in Nijmegen en de archieven van de dichteres Ida Gerhardt

¹⁹ De landelijke nota Belvédère gaat in op de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting.

in Zutphen en dichter Gerrit Achterberg in Deventer. Streekarchieven, waarin archieven van gemeenten en waterschappen samenwerken, ontwikkelen zich tot Regionale Historische Centra en zoeken samenwerking met aanverwante instellingen op cultureel gebied, zoals musea, bibliotheken en streekdocumentatiecentra. Deze centra fungeren steeds vaker als brandpunt voor historisch onderzoek, educatie en andere maatschappelijke activiteiten. Een digitale toepassing als internet speelt bij het ontsluiten van archieven een steeds grotere rol, bijvoorbeeld via:

www.noviomagus.nl

www.overijsselkaart.nl

www.geschiedenisgelderland.nl

Het project IJsselfront Deventer richt zich op het ontwikkelen van een relationele database met diverse soorten cultuurhistorische informatie.

De steden Apeldoorn, Arnhem, Nijmegen en Ede hebben een plan 'Archief in Zicht' ontwikkeld. Doel is de functies van de stedelijke archieven op het gebied van educatie en publieksbereik te versterken, bijvoorbeeld door gebruik te maken van digitale toepassingen. In de Graafschap is sprake van een soortgelijk project. Drie archieforganisaties realiseren samen met het Waterschap Rijn en IJssel en het Staring Instituut een digitale ontsluiting van beheerde bestanden via internet. In de Achterhoek en de Liemers start in 2003 een pilot, waarin archieven in deze streek en het streekdocumentatiecentrum samenwerken in een Regionaal Historisch Centrum. In Overijssel is een samenwerkingsproject opgestart tussen het Historisch Centrum Overijssel (HCO), het Directie Overleg Bibliotheken Overijssel (DOBO) en de Overijsselse Bibliotheek Dienst (OBD), onder de naam 'geschiedenis op locatie'. Doel hiervan is het inrichten van de bibliotheken als front-office voor de ontsluiting van historische informatie in Overijssel.

In Zwolle is uit een fusie van het gemeentearchief en het Rijksarchief het Historisch Centrum Overijssel (HCO) ontstaan. Er zijn verkennende gesprekken gaande met het Stedelijk Museum Zwolle, dat per 2003 een cultuurhistorisch museum zal zijn, om tot projectmatige samenwerking te komen. Het eerste project gaat waarschijnlijk over Overijssel in de Tweede Wereldoorlog, waarbij ook de Stichting Zwolle '40-'45 en de Audiovisuele Dienst Overijssel (ADO) een rol spelen. Een haalbaarheidsstudie moet uitwijzen op welke manier HCO de werkzaamheden naar Twente kan verbreden. In Arnhem is het Gelders Archief ontstaan uit het Rijksarchief en de gemeentearchieven van Arnhem, Rheden, Renkum en Rozendaal. De stadsarchieven van Nijmegen en Zutphen oefenen de archieffunctie uit voor vijf omliggende gemeenten en het streekarchief Noordwest-Veluwe voor zes gemeenten. In Apeldoorn is

het stedelijk archief gefuseerd met de stadsbibliotheek en het voormalig historisch museum Apeldoorn en het Van Reekummuseum. In Zutphen gaan archief en stedelijk museum samen. Er komt een nieuw gebouw waarbinnen de publieksfunctie invulling krijgt. Het AudioVisueel Archief Overijssel (ADO) gehuisvest bij het Historisch Centrum Overijssel, verzamelt historisch film en geluidsmateriaal. Het materiaal wordt (onder andere) gepresenteerd aan het publiek in een samenwerking met RTV Oost en filmhuizen in Overijssel. In oprichting is het Audiovisueel Archief Gelderland, waarin het Gelders Archief, de gemeentearchieven van Arnhem en Nijmegen, het Nederlands Openluchtmuseum, Omroep Gelderland, Bibliotheek Arnhem, Gelders Documentatiecentrum, het Gelders Oudheidkundig Contact, de Stichting Nijmegen Blijft in Beeld en Nuon NV een beter behoud en beheer van audiovisuele collecties gaan regelen. Het Oversticht beheert een grote collectie historische foto's (onder andere collectie Ger Dekkers). De Stadsarchief en Atheneumbibliotheek in Deventer en het HCO in Zwolle beheren een groot aantal historische kaarten en documenten.

15

Geschiedschrijving

De belangstelling voor lokale en regionale geschiedenis neemt toe. Dat is niet alleen de ervaring van toneelgroepen, streektaalinstututen, wetenschappers en beheerders van cultureel erfgoed, maar het blijkt ook uit de groei van het aantal historische verenigingen. In vrijwel elke gemeente is zo'n vereniging. Bestudering van de geschiedenis vindt plaats in geschiedkundige kringen en de beide provincies stimuleren de geschiedschrijving.

Taal, letteren en bibliotheken

Streektaal

Ook vindt er onderzoek plaats naar het Nedersaksisch, de streektaal van het Oosten. Het Staring Instituut (Gelderland), het Van Deirse Instituut (Twente) en de IJsselacademie (Kampen) zijn in dit verband belangrijke instituten die provinciale en vaak ook gemeentelijke subsidie ontvangen. Naast onderzoek naar streekeigen cultuur en geschiedschrijving, voeren zij ook verschillende projecten uit. Ze geven publicaties uit en onderhouden contacten, bijvoorbeeld met het onderwijs. De Katholieke Universiteit Nijmegen is eindverantwoordelijk voor het woordenboek van de dialecten van de Veluwe en het Rivierenland. Ook de beide instituten in Overijssel werken aan een woordenboek. De streektaalorganisatie in het Nedersaksisch taalgebied werken samen in het SONT (Federatie van Streektaalorganisaties in het Nedersaksische Taalgebied).

Letteren nemen in een rijke tuin

In Oost-Nederland bestaat een grote belangstelling voor boeken en lezen. De Deventer Boekenmarkt heeft landelijke bekendheid en trekt elk jaar een enorm aantal boekenliefhebbers. Bredevoort Boekenstad trekt publiek dat afkomt op opmerkelijke boekwinkels en antiquariaten. De Wintertuin, actief in Arnhem en Nijmegen, organiseert jaarlijks het grootste literaire festival van Nederland en organiseert door het jaar heen andere activiteiten. De Wintertuin onderscheidt zich van andere literaire festivals omdat ze literatuur niet als geïsoleerd fenomeen behandelt, maar als deel van ontwikkelingen die zich in de samenleving en bij andere kunst disciplines voordoen. Veel festivalactiviteiten zoeken de verbanden met film, beeldende kunst, theater en muziek (poetry-slams, poëzie en dancemuziek) en trekken op die manier veel jongeren. Naar schatting 80 tot 90% van het publiek bestaat uit mensen onder de 35 jaar. Ook organiseert de Wintertuin specifieke programma's voor het middelbaar onderwijs. De provincie Gelderland kent een Gelderse Literaire Prijs en geeft de Gelderse Cahiers uit. De Katholieke Universiteit Nijmegen heeft een faculteit letteren die voor een goed literair klimaat in de stad zorgt. Bibliotheken en literaire stichtingen organiseren literaire activiteiten en houden lezingen en schrijversbijeenkomsten in heel Oost-Nederland. De provincie Overijssel geeft ieder jaar een schrijver de opdracht om een boek te schrijven. Leerlingen van de voor-eindexamenklassen in het voortgezet onderwijs ontvangen dit boekje gratis. De streektaalinstututen in Oost-Nederland geven poëzie en literatuur in de streektaal uit. Tot slot is vermeldenswaard dat in steeds meer gemeenten leesbevorderingsprogramma's via bibliotheken en scholen zijn uitgezet.²⁰

Het ontbreekt in Oost-Nederland aan een literair productieklimaat. Mensen die aan de slag willen met lezen en schrijven, al dan niet in combinatie met andere kunst disciplines als muziek, beeldende kunst, film of theater kunnen op dit moment nergens terecht (buiten literair festival de Wintertuin). Gelderland denkt aan het oprichten van een productiehuis, met programma's op het snijvlak van letteren, theater, beeldende kunst en film.

Bibliotheken

De (informatie)maatschappij van vandaag vraagt om een bibliotheek 'nieuwe stijl', een mediatheek waar het brede publiek terecht kan voor informatie, cultureel aanbod en ontmoeting met anderen. De kerntaak van de bibliotheek blijft bestaan uit een vrije informatievoorziening voor de burger gericht op culturele en educatieve ontwikkeling, maatschappelijke vorming en de overdracht van cultuur en cultureel bewustzijn.

20 In 1999 was dat het geval in 4 Gelderse gemeenten, in 2002 zijn dat er 15, 8 bereiden de feitelijke invoering voor en 11 denken eraan dat te gaan doen. Dat is de helft van de in totaal circa 70 Gelderse gemeenten. Deze activiteiten zijn vooral gericht op kinderen in de voorschoolse leeftijd (0-6 jaar).

Wet op de Bibliotheek en de Overijsselse Bibliotheek Dienst (OBD) ondersteunen een zeer fijnmazige en toegankelijke infrastructuur van openbare bibliotheken in Oost-Nederland. Ze verlenen een scala aan diensten aan de openbare bibliotheekorganisaties in de beide provincies. In Gelderland gaat het om 67 hoofdvestigingen (stedelijke bibliotheken meegerekend) en 63 filialen (inclusief uitleenposten). Er zijn 11 bibliobussen die 220 haltes aandoen. In Overijssel hebben 26 bibliotheekinstellingen in totaal 99 vaste vestigingen en 6 bibliobussen. In Deventer is een bibliotheek gevestigd met een wetenschappelijk en historische collectie (wetenschappelijke steunfunctie). Het Gelders Documentatie Centrum (GDC) is gevestigd in de bibliotheek van Arnhem die ook de wetenschappelijke steunfunctie uitoefent. Bibliotheken werken veelvuldig samen met bijvoorbeeld het onderwijs, de archiefsector, de amateurkunst en musea. De Rijnboogplannen in Arnhem voorzien in een futuristisch concept 'de Infoboulevard' met als kern een cluster van bibliotheken, archieven en de Volksuniversiteit. In Apeldoorn krijgt de bibliotheek plaats in het nieuw te bouwen 'culturele warenhuis' Apart. In Enschede is een fusie tussen de Openbare Bibliotheek en de Volksuniversiteit in een vergevorderd stadium.

17

De bibliotheek van de toekomst heeft voldoende computers en goede programmatuur beschikbaar, zorgt dat informatie – ook van collecties elders – digitaal beschikbaar komt en helpt klanten bij het gebruik van digitale toepassingen (bijvoorbeeld Internet). In het project 'Samenhang en kwaliteit' werken Overijsselse bibliotheken aan een digitaal netwerk (infrastructuur) en de ontwikkeling van content (inhoud). De OBD zet daarbij de opgebouwde kennis en expertise op het gebied van digitalisering in.

Musea

Het Oosten heeft meer dan driehonderd musea, grote en kleine op diverse terreinen. Musea met een landelijke bekendheid en uitstraling, bijvoorbeeld: het Nederlands Openlucht Museum en het Museum voor Moderne Kunst (Arnhem), Museum Het Valkhof (Nijmegen), Museum Kröller-Müller (Otterlo), Nationaal Museum Paleis Het Loo (Apeldoorn) en het Rijksmuseum Twenthe (Enschede). In de omgeving van Nijmegen liggen het Bijbels Openluchtmuseum en het Afrikamuseum. Maar ook in andere steden is een rijk aanbod aan musea: het Politie-museum in Apeldoorn en het Nationaal Tegelmuseum in Ede.

Naast een rijksmuseum, heeft Overijssel twee provinciale musea: het Nijenhuis (Wijhe) en Natura Docet (Denekamp). De overige musea en oudheidkamers vallen onder bestuurlijke verantwoordelijkheid van

de vestigingsgemeenten. Gelderland telt zes musea die in hoofdzaak rijkssubsidie vanuit het Ministerie van OC&W ontvangen: het Nederlands Openlucht Museum (Arnhem), Museum Kröller-Müller (Otterlo), het Bijbels Openluchtmuseum (Groesbeek), Slot Loevestein (Poederrijen), het Afrikamuseum (Berg en Dal) en Nationaal Museum Paleis Het Loo (Apeldoorn). Een aantal musea ontvangt subsidie van andere ministeries, bijvoorbeeld Museum Bronbeek (Arnhem) dat geld van het Ministerie van Defensie krijgt en het Politiemuseum in Apeldoorn (subsidie van het Ministerie van Binnenlandse Zaken). Gelderland heeft geen provinciaal museum. Het Gelders Oudheidkundig Contact (GOC) ondersteunt 101 musea en 74 historische verenigingen en erfgoedinstellingen in Gelderland met cursussen, voorbeeldprojecten, adviezen en diensten. In Overijssel vervult de stichting Kunst en Cultuur Overijssel (KCO) een vergelijkbare functie. Om de kwaliteit van musea te waarborgen, hebben beide provincies een museumregistratieproject.

Samenwerking

De Arnhemse gemeentemusea (het Museum voor Moderne Kunst en het Historisch Museum/Burgerweeshuis) zijn onderwerp van discussie in verband met de stadsvernieuwingsplannen voor het centrumgebied ('Rijnboog'). Samen met ArtEZ, de Hogeschool voor de Kunsten in Arnhem, Enschede en Zwolle werkt het Museum voor Moderne Kunst aan scherpere profilering van vormgeving in Oost-Nederland. In Apeldoorn zijn het voormalig historisch museum en het Van Reekummuseum gefuseerd met het stedelijk archief en de stadsbibliotheek tot een nieuwe cultuurinstelling. In Zwolle verandert het Stedelijk Museum Zwolle naar een cultuurhistorisch museum voor Zwolle en omstreken. Bovendien is het streven om voor moderne en hedendaagse kunst een afdeling van het Nijenhuis in Zwolle te vestigen. Samen met het Nijenhuis in Heino en de Bergkerk in Deventer vormen deze drie musea een drieluik van presentatiepunten in Overijssel onder auspiciën van de Hannema-de Stuersfundatie. Overijssel beslist in 2002 over een opknapbeurt voor Natura Docet. Dit natuurhistorisch museum is niet alleen door de inhoud van de collectie, maar ook door de wijze van presenteren van historisch belang. In Enschede zijn plannen om te komen tot een clustering van het natuurmuseum, het museum Jannink en het Van Deirse instituut voor streekcultuur in een nieuw verassend museumconcept, het Environ. In Hengelo krijgt het industrie museum HEIM een nieuwe plek in het Hart van Zuid. Ede bekijkt of het Nationale Tegelmuseum en het Historisch Museum samen kunnen gaan in eenzelfde gebouw.

In het cultuurconvenant tussen Rijk en Oost-Nederland is vooral aandacht voor de situatie van gezelschappen en orkesten. Dit is maar een deel van het verhaal. In veel gevallen is er sprake van een hechte relatie tussen gezelschappen, orkesten en accommodaties, in infra-structurele zin, maar ook waar het gaat om facilitering en financiering. Het is belangrijk dat gezelschappen en orkest een goed 'huis' hebben waar hun producties tot hun recht komen.

Podiumaccommodaties

Van de 75 Gelderse gemeenten subsidiëren 26 gemeenten in totaal 40 podia. In 7 gevallen gaat het om een poppodium, even zo vaak om een muziektent en 13 gemeenten onderhouden een multifunctioneel centrum met een cultureel podium. De 26 gemeenten in Overijssel staan garant voor 17 theaters, 1 muziekcentrum (Enschede) en vier grotere poppodia. Overijssel kent twee grote commerciële poppodia. Verspreid over de beide provincies bevinden zich tal van culturele instellingen met podiumfaciliteiten. Naast de culturele functie hebben de podia in Oost-Nederland ook een sociaal-maatschappelijke en commerciële functie. De schouwburgen in Oost-Nederland zijn verenigd in de Stichting Oostelijke Schouwburgen. De poppodia hebben een gezamenlijk regio-overleg Oost Vereniging Nederlandse Poppodia.

Theater

In de afgelopen convenantsbesprekingen had een goede toneelstructuur in Oost-Nederland prioriteit. De nieuwe Toneelgroep Oostpool groeit inmiddels uit tot het grote theatergezelschap van Oost-Nederland. De verschillende relaties die de toneelgroep in korte tijd heeft gelegd met podia, producenten en festivals in Oost-Nederland, weerspiegelen de verbindende rol die Oostpool heeft. Het gezelschap bouwt hard aan een eigen 'theaterhuis' in Arnhem dat in 2002 de deuren heeft geopend. De gemeente Arnhem en de provincie Gelderland ondersteunen de theaterwerkplaats GO (Generale Oost) nu de rijkssubsidie voor theaterwerkplaats InDependance grotendeels is weggefallen. In de werkplaats – tot stand gekomen met inzet van de Hogeschool voor de Kunsten Arnhem (ArtEZ), Oostpool, Introdans, Stadsschouwburg Arnhem en theatergroep Keesen & Co – kunnen ouderejaars en afgestudeerden van ArtEZ zonder productiedwang werken onder leiding van een artistiek leider. GO heeft in korte tijd van het uitgewoonde Theater aan de Rijn een levendig ontmoetingscentrum en een podium voor jong talent gemaakt. Inmiddels hebben Keesen & Co en Theatergroep AdHoc zich in dit theater gevestigd. Het nieuwe Gelderse jeugdtheater Kwatta is in 2002 gestart als opvolger van

Kleinere theatergroepen zijn: Theater Gnaffel (Zwolle, ook rijksge-subsidieerd), TamTam (Deventer), het Vrijdagtheater, Het Witte Vuur (Nijmegen), theatergroepen Ad Hoc, Keesen & Co en Beeldend Danstheater Telder (Arnhem). TOG en de Rozenfabriek in Deventer en Theatergroep De Nieuwe Koning in Enschede zijn theaterinitiatieven voor jeugd en jongeren met een provinciale uitstraling. In Arnhem zetelt Jeugdtheatergroep Dwars. Stichting Smeedwerk ontwikkelt producties die gespeeld worden op bijzondere (erfgoed)locaties in Gelderland en Overijssel. Daarnaast zijn er in Oost-Nederland jeugdtheaterscholen (o.a. Tiel, Ede, Apeldoorn, Achterhoek, Zwolle, Enschede) en is er een amateurtheateropleiding in Zwolle. Deze initiatieven hebben een grote aantrekkingskracht op kinderen en jongeren om met dans, muziek en theater aan de slag te gaan.

Dans

Introdans is het dansgezelschap van het Oosten. Vanuit de thuisbasis Arnhem is Introdans sinds 1971 gegroeid tot een van de grootste en actiefste balletgezelschappen van Nederland. Introdans biedt een dans-belevens van hoge kwaliteit, geschikt voor een breed publiek. Introdans Ensemble voor de Jeugd biedt sinds 1989 repertoire uit de schatkist van de dans, alsmede speciaal voor het ensemble gecreëerd werk. Bovendien verzorgt Introdans Educatie projecten op scholen en in theaters die aansluiten bij de voorstellingen en de belevingswereld van de doelgroep. In Europa is geen vergelijkbaar gezelschap te vinden, dat zowel voorstellingen voor kinderen als voor volwassenen als professionele educatie presenteert. In Arnhem ontstaan regelmatig dansinitiatieven door (ex-)studenten van de dansopleiding van de Hogeschool voor de Kunsten.

Muziek

Oost-Nederland heeft twee grote symfonische orkesten: het Gelders Orkest (Arnhem) en het Orkest van het Oosten (Enschede). Het Gelders Orkest heeft het Muis Sacrum als thuisbasis (is speciaal voor het Gelders Orkest verbouwd), het Orkest van het Oosten krijgt in 2006 een plek in het Muziekkwartier Enschede.²¹ Beide orkesten verzorgen het symfonisch aanbod in de provincie en bespelen de landelijke podia. De orkesten vervullen een onmisbare rol in de begeleiding van de koren en begeleiden een aantal producties van de Nationale Reisopera (Enschede), de enige culturele instelling in Oost-Nederland met een nationale taak. De NRO verzorgt opera en operette op een twaalfal grote podia in Nederland. Daarnaast zijn er steeds meer activiteiten in Enschede en Overijssel (educatie, jeugdopera).

21 Waarin zes instellingen inhoudelijk samenwerken, te weten: de Nationale Reisopera, het Orkest van het Oosten, Podium Twente, Poppodium Atak, de Samenwerkende muziekscholen Twente en het Conservatorium van de Saxion Hogeschool.

Het orkest ~~de Ereprijs, een ensemble~~ voor hedendaagse muziek, beschikt over een accommodatie in het ACEC, een voormalig fabrieksgebouw in het centrum van Apeldoorn. In Enschede is het jazzpodium De Tor.

21

In Oost-Nederland zijn veel kleinschalige gezelschappen die in verschillende accommodaties en kerken verspreid over stad en platteland uitvoeringen van oude muziek en kamermuziek verzorgen. Stichting Oude Muziek De Graafschap organiseert kasteelconcerten op historische locaties in Gelderland en Overijssel. Er wordt gespeeld op authentieke muziekinstrumenten.

Het Oosten heeft een zeer levendig popmuziek klimaat met talloze bandjes. Zowel de Stichting Kunst en Cultuur Gelderland als de Stichting Kunst en Cultuur Overijssel houden zich met popmuziek bezig. In Overijssel is daarnaast de Popkoepel Overijssel actief en in Oost-Nederland zijn 13 lokale of regionale poporganisaties. Beide provincies hebben een popconsulent. De Music Awards Gelderland (MAG) en de 'Oogst van Overijssel' zijn wedstrijden voor pop-/rockgroepen, hiphoppers, danceacts, dj's en singer/songwriters (gelden als voorronde van de Grote Prijs van Nederland). Daarnaast ontstaan steeds meer popfestivals op kleine schaal buiten de grote steden. Het Burgerweeshuis in Deventer en Hedon in Zwolle zijn poppodia die zelf ook produceren.²²

De popvoorzieningen in Arnhem (Jacobiberg, Goudvishal) zijn onvoldoende voor het bedienen van een breder publiek. Er loopt een haalbaarheidsonderzoek voor het realiseren van een poppodium in Luxor, een pand met bijzondere historische waarde. Ook het poppodium Doornroosje in Nijmegen zoekt een nieuwe huisvesting. Poppodium Hedon in Zwolle hoopt over een aantal jaar uit te breiden. Poppodium Metropool in Hengelo heeft ook betere huisvesting nodig en Atak in Enschede zal een van de spelers zijn in het Enschedese Muziekkwartier. In het nieuw te bouwen Enschedese Muziekkwartier werken de Nationale Reisopera, het Orkest van het Oosten, Podium Twente, Poppodium Atak, de samenwerkende muziekscholen Twente en het conservatorium van de Saxion Hogeschool met elkaar samen. Dit voor Nederlandse begrippen unieke complex biedt ruimte voor repetitie, presentatie en opleiding en geeft participanten de unieke mogelijkheid gezamenlijke projecten te ontwikkelen en aan (nieuw) publiek te presenteren.

Het Burgerweeshuis in Deventer heeft, vanuit zijn ervaring met bijzondere producties, het initiatief genomen tot de oprichting van een Productiehuis voor popmuziek Oost-Nederland. De reden om een

²² Het Burgerweeshuis heeft landelijke bekendheid gekregen met de productie 'Lola tanzt'.

productiehuis op te willen richten is het gebrek aan structurele ruimte (zowel fysiek als organisatorisch) voor eigen producties. Bovendien zijn er in Oost Nederland betrekkelijk weinig initiatieven waarin verschillende kunstvormen met elkaar gecombineerd worden, terwijl juist in die kruisbestuiving vaak mogelijkheden tot vernieuwing en een originele aanpak liggen. Het productiehuis heeft in tegenstelling tot bijvoorbeeld theaterwerkplaatsen, geen eigen fysieke productieruimte maar slechts een klein en slagvaardig bureau. Voor het realiseren van de producties wordt samengewerkt met de poppodia en de schouwburgen. Er zijn in Nederland twee meer of minder vergelijkbare initiatieven. Amsterdam kent het productiehuis Paradiso/Melkweg en Brabant het Muzieklab Zuid (gevestigd in Tilburg), deze verschillen echter in richting en opzet. Deze organisaties kunnen, gezien de demografische spreiding en verschillen, eerder als collega's gezien worden dan als concurrenten. Het productiehuis zal een breed publiek aanspreken met de interdisciplinaire samenwerkingverbanden tussen jonge en gevestigde musici, kunstenaars, choreografen, vj's, dj's, componisten, dirigenten en multi-mediaspecialisten. Afhankelijk van de betreffende productie zal ook de doelgroep anders van samenstelling zijn. Het is aan te nemen dat een groep geïnteresseerden (zowel deelnemers als publiek) in experimentele muziek, theater en kunst als vaste doelgroep zal ontstaan. Popmuziek is bovendien bij uitstek een medium gebleken om ook jongeren en allochtonen voor cultuur te interesseren.

Music Meeting in Nijmegen is de plek in Oost-Nederland waar jaarlijks wereldmuziek te beluisteren is. In de periode tussen twee festivals kent Oost-Nederland weinig aanbod in dit muzieksegment.

Festivals en evenementen

Het aantal festivals in Oost-Nederland is de laatste jaren aanzienlijk gegroeid. De kunst is kwaliteit en uitstraling van de festivals te bewaren en te bewaken. De provincie Overijssel ondersteunt daarom alleen professionele festivals met een provinciale uitstraling, bijvoorbeeld Operafestival/Enschede Muziekfestival, Overijssel op Straat (straattheaters in diverse gemeenten in Overijssel), de Oogst van Overijssel (popronde) en Filmspiegel (grensoverschrijdend met Duitsland). Andere professionele festivals met een bovenlokale uitstraling zijn de Internationale Sonsbeek Beeldtentoonstelling, het Internationaal Koorfestival en het Korenfestival (Arnhem), de Music Meeting en festival Armada²³ (Nijmegen), de Young Composers Meeting (Apeldoorn), het literair festival De Wintertuin (Arnhem en Nijmegen), filmfestival Nieuwe Blikken (Gelderland), de Gelderse Muziekszomer (gebied Apeldoorn, Arnhem en Nijmegen), het Bevrijdingsfestival Overijssel en de Stad als Theater

²³ De Nijmeegse culturele vloot Armada kan vanwege de unieke formule, een drijvend spektakel van theater, kunst en muziek aan de Waal, uitgroeien tot een spraakmakend Gelders festival. Vanaf 2003 is gekozen voor een professionele aanpak, waarbij sponsoren een

meerjarig contract zijn aangegaan. Er is een nieuw bestuur en zakelijk leider gekomen.

(Zwolle), ~~Wet Media kunstfestivak en het evenement Kunst in het Volkspark (Enschede) waar tot 130 kunstenaars~~ en kunstinstellingen zich presenteren aan bijna 30.000 belangstellenden. Vergelijkbare evenementen zijn de Gelderse Biënnale en de Kunstbeurs Art in Twente. Daarnaast zien we een toenemend belang van festivals die ontstaan tegen de achtergrond van cultuurhistorische decors.²⁴

Nieuwe plannen

Apeldoorn heeft plannen om een driejaarlijkse internationale manifestatie voor tuin- en landschapsarchitectuur te organiseren. De tuin- en landschapsarchitectuur biedt veel mogelijkheden voor verbindingen met andere kunst disciplines, maar evenzeer met ruimtelijke ordening, toerisme en recreatie, en de agrarische sector. De eerste manifestatie kan in 2007 plaatsvinden. Arnhem heeft het plan om in 2004 zomerfestiviteiten te organiseren in het kader van het Nederlandse voorzitterschap van de EU. Daarbij zou de eerste editie van de Modebiënnale Arnhem een belangrijke 'magneet' voor het Arnhemse aandeel aan de Europese Manifestatie 2004 kunnen zijn. Bij de uitvoering van dit plan speelt de Hogeschool voor de Kunsten Arnhem (ArEZ) een belangrijke rol, maar ook veel culturele instellingen uit Arnhem en omgeving zullen activiteiten verzorgen.

Het OperaMuziek festival in Enschede combineert de professionele opera en symfonische muziek met amateurkunstuïtingen. Een keer per jaar vindt dit voor Nederland unieke festival in Enschede plaats. Dit festival zal de kern vormen van de nieuwe gezamenlijke vestiging en activiteiten van de Nationale Reisopera, Orkest van het Oosten, Muziekschool, poppodium en conservatorium in het Muziekkwartier Enschede.

Beeldende kunst en vormgeving

Oost-Nederland heeft vele verschillende instellingen die actief zijn op het gebied van beeldende kunst en vormgeving. In Arnhem komt een nieuw provinciaal centrum voor beeldende kunst en vormgeving met verschillende stedelijke werkplaatsen.²⁵ De nieuwe organisatie wil de positie van de beeldende kunst versterken door het vergroten van publieksbereik, het beter benutten van de economische waarde van beeldende kunst en het stimuleren van cultureel ondernemerschap. In Overijssel zijn Centra voor Beeldende Kunst in Deventer, Enschede, Hengelo, Almelo en Zwolle. Ze krijgen ondersteuning van het Overijssels Centrum Beeldende Kunst (OCBK). Apeldoorn heeft naast een vestiging van de kunstuitleen een kunstenaarsinitiatief Archipel met een eigen accommodatie. Kunstenaarscentrum De Olifant in Nijmegen

²⁴ In Deventer: het poëziefestival het Tuinfeest aan de vooravond van de Boekenmarkt en het Oude Muziek festival naast het middeleeuws festijn 'Op ten Berghe' in het historische Bergkwartier.

²⁵ Ontstaan uit een fusie van de kunstuitleen SBK en de Gemeenschap Beeldend Kunstenaars (GBK). Vermoedelijke vestigingsplaats van het centrum is Arnhem.

is een gemeenschappelijke werkplaats met provinciale betekenis op het gebied van de bronsgieterij. Het Grafisch Centrum Plaatsmaken in Arnhem is een vergelijkbare werkplaats op grafisch en digitaal terrein. Arnhem heeft van oudsher een sterke traditie in beeldende kunst en vormgeving, ondersteund door een goed georganiseerd atelierbeleid. Maar ook in diverse kleinere gemeenten is aandacht voor beeldende kunst.

Ruimte voor kunstenaars

In Oost-Nederland zijn diverse plekken waar kunstenaars experimenteren met beeldende kunst en de grenzen met andere kunstdisciplines aftasten, zoals Extrapool en de Paraplufabriek in Nijmegen. In Twente en in de omgeving van poppodia is een jonge garde van kunstenaars te vinden die gebruik maakt van nieuwe media en aan de slag gaat op het grensvlak tussen beeldende kunst en popmuziek (VJ's en mediakunstcollectieven). Planet Art is een werkplaats voor mediakunst in Enschede en organiseert activiteiten in binnen- en buitenland. In Enschede zijn verder plannen voor een cluster beeldende kunstinstellingen bestaande uit een Publiekscentrum voor beeldende kunst, een Innovatief Centrum voor Kunstenaars, diverse ateliers, mediakunstinstellingen en commerciële aan beeldende kunst gelieerde instellingen. Diverse steden zoals Nijmegen, Arnhem, Apeldoorn, Ede, Enschede, Hengelo en Zwolle, willen meer ruimte bieden aan plaatsen die kunst uitdragen zoals broedplaatsen, presentatiepunten, werkplaatsen en galleries. De gemeente Nijmegen wil in de periode van 2003-2006 een viertal broedplaatsen voor kunst en cultuur ontwikkelen in de stad. Er zijn investeringsmiddelen geraamd om panden aan te kopen waar diverse kunstdisciplines kunnen samenwerken en een publieksfunctie in hun omgeving hebben. Ook wil de gemeente in het Waalspronggebied kansen benutten om in ongewone ruimtes (vrijkomende kassen, loodsen en schuren) tijdelijke kunstprojecten te realiseren. De gemeente Arnhem werkt op diverse locaties aan grotere concentraties van ateliers en presentatieruimten voor kunstenaars en vormgevers. Naast kunstenaarsinitiatieven in de steden, zijn er initiatieven in het landelijk gebied, zoals de Hondekoekjesfabriek in Nieuw Leusen, Safe in Dalfsen en de werkplaats beeldende kunst in Borne. Belangrijk voor het productieklimaat zijn de stichtingen die bijvoorbeeld ateliers, atelierwoningen en galleries beheren. SLAK (Stichting Leniging Ateliernood Kunstenaars) in Arnhem, die in heel Gelderland ongeveer 700 ruimtes onder haar hoede heeft, onderzoekt de mogelijkheden voor meer ateliers in de middelgrote gemeenten en in het landelijk gebied. Vaak is de financiering van dit soort ateliers een groot probleem.

Vormgeving in een rijke tuin

Nieuw in Oost-Nederland is de toenemende aandacht voor vormgeving: mode, 3-D design en grafische vormgeving binnen het kunstbeleid. De toonaangevende opleidingen hiervoor aan ArtEZ (het samenwerkingsverband van de Hogescholen voor de Kunsten in Oost-Nederland) stimuleren deze ontwikkeling. Startende ontwerpers krijgen een steun in de rug om zich in de omgeving te vestigen en hun werk onder de aandacht van het bedrijfsleven en het grote publiek te brengen. Ook in de sfeer van activiteiten en voorzieningen komt er meer belangstelling voor de presentatie van vormgeving. Arnhem speelt met de gedachte om een modevormgevingspunt te realiseren in het kader van de stadsvernieuwingsplannen voor het centrum Rijnboog.

25

Film, beeldcultuur en (nieuwe) media

Het filmbestel in Oost-Nederland bestaat uit commerciële bioscopen en een circuit van filmhuizen. De belangstelling voor filmhuisfilms is toegenomen.²⁶ Nijmegen heeft het grootste filmhuis in Nederland Lux²⁷ binnen de grenzen in het nieuwe culturele kwartier rond de Mariënburkappel (200.000 bezoekers in 2002). In het nabij gelegen Arsenaal zullen aan film gelieerde initiatieven en organisaties²⁸ worden gehuisvest: Stichting Vrienden van het Filmarchief, Nijmegen blijft in Beeld (historisch filmmateriaal), Europese Stichting Joris Ivens (Joris Ivens is in Nijmegen geboren) en de audiovisuele werkplaats Dziga (film- en videoproducties). Ook Filmhuis Arnhem heeft een filmtheater met een kwalitatief goed aanbod en streeft via herhuisvesting naar uitbreiding van de activiteiten. Apeldoorn heeft een filmhuis met twee zalen. In Overijssel zijn drie grotere filmtheaters, en 2 circuits van kleinere filmhuizen die ook een regionale functie hebben. Deventer heeft een filmhuis met twee zalen en ruim 1200 voorstellingen per jaar. In Enschede is een filmhuis met twee zalen en zo'n 850 voorstellingen per jaar. Zo'n 10 filmhuizen in Overijssel maken deel uit van het Overijssels Filmhuis Overleg (OFO). Ook het Gelders Filmhuis Overleg (GFO) ondersteunt de filmhuizen die vaak op vrijwilligers draaien.²⁹ Veel filmhuizen hebben moeite het hoofd boven water te houden. Zij hebben niet het budget of de faciliteiten om een groter publiek te trekken. Toch moeten zij de accommodaties inrichten volgens de eisen van deze tijd.³⁰ De huidige vorm van filmprojectie via celluloidspoelen vraagt om aanvulling met eigentijdse methoden als projectie via dvd's of internet. Dit soort technische ontwikkelingen dwingt filmhuizen om de komende jaren voor financiële ondersteuning bij overheden aan te kloppen. Het filmtheater in Arnhem, dat een landelijk erkende kwaliteit en regionale

²⁶ Ter illustratie: in 1997 bezochten 180.000 bezoekers de 20 zalen van de Gelderse filmhuizen. In 2001 waren dat 297.000 bezoekers en 27 zalen. In 2001 gaven de Gelderse filmhuizen bijna 7.500 voorstellingen.

²⁷ Theater LUX in Nijmegen organiseert bovendien met steun van de provincie Gelderland jaarlijks vier Gelderse debatten over culturele onderwerpen. Daarnaast organiseert LUX jaarlijks ongeveer 60 debatten en trekt daarmee een kleine 5000 bezoekers. LUX is in Oost-Nederland het enige publieke debatpodium en vormt daarmee een interessant element in het culturele profiel van Oost-Nederland.

²⁸ Deze kleinere organisaties kunnen door onderlinge samenwerking, direct naast Lux, het beleidsspeerpunt film versterken.

²⁹ Het GFO is inmiddels opgegaan in de Stichting voor Kunst en Cultuur Gelderland (SKCG). Het SKCG communiceert namens de filmhuizen met het landelijke niveau (ANF), verdeelt geld voor ondersteuning en kwaliteit en organiseert thematische festivals.

³⁰ Dat betekent bijvoorbeeld: 36mm-projectie, goed geluid, goede stoelen, oplopende zaal en voldoende foyerfaciliteiten.

functie heeft een nieuwe ruimere locatie nodig zodat het zijn achterstand in het Nederlandse filmbestel kan inhalen. Ook in Zwolle moet meer ruimte komen voor film.

Filmfestivals

Het SKCG organiseert het tweejarige festival rond de nieuwe Nederlandse film 'Nieuwe blikken'. In het park Berg en Bos in Apeldoorn vindt een openlucht filmfestival plaats (trekt inmiddels 10.000 bezoekers). In de historische binnenstad van Doesburg vindt het kleinschalig filmfestival 'Buitenbeeld' plaats.

Filmeducatie en mediakunst

Naast reguliere voorstellingen heeft Filmhuis De Keizer (Deventer) een filmschool voor kinderen opgezet. Deze filmschool, die een wijkgerichte aanpak kent, stelt kinderen in staat zelf films te maken. Op basis van de ervaringen met dit project stelt De Keizer een draaiboek samen dat beschikbaar komt voor de andere filmhuizen in Oost-Nederland. Contact Film in Arnhem distribueert films in heel Nederland en ontvangt daarvoor landelijke subsidie. Daarnaast ontvangt Contact Film van de provincie Gelderland een subsidie om extra kopieën van films in de Gelderse filmhuizen uit te zetten. Op die manier is het filmaanbod in Gelderland actueler en kan worden geprofiteerd van de landelijke publiciteit rond de filmpremière. Daarnaast doet Contact Film veel aan film-educatie. Ondanks de activiteiten van Contact Film komt filmeducatie moeilijk structureel van de grond. Samenwerking tussen instellingen op dit gebied ontbreekt. Hier liggen kansen op meer activiteiten bijvoorbeeld in de samenwerking met landelijke instellingen op dit gebied, filmarchieven en het kunstvakonderwijs in Arnhem en Enschede. Educatie hoeft zich overigens niet alleen op jongeren te richten. In sommige filmhuizen vinden speciale voorstellingen met lezingen voor ouderen plaats. Diverse filmtheaters verzorgen een speciaal aanbod voor kinderen en jongeren (in het kader van het vak CKV) in samenwerking met Cinekid en andere landelijke partners. Naast de aandacht voor kwaliteitsfilm is er ook een groeiende belangstelling voor mediakunst en media-educatie.

Media

Op basis van de Mediawet zijn de provincies beleidsmatig en financieel verantwoordelijk voor hun eigen regionale omroep in de provincie. In Overijssel is dat RTV Oost en in Gelderland Omroep Gelderland. Veel steden subsidiëren kleine lokale omroepen.

Amateurkunst en cultuureducatie zijn voor de culturele sector van groot belang, omdat ze de relatie leggen tussen het culturele aanbod en het brede publiek (zoals amateurs, jongeren, allochtonen). Ze spelen daarnaast een belangrijke rol bij het instandhouden van de sociale vitaliteit van dorpen en steden. Investeren in amateurkunst en cultuureducatie is investeren in de toekomst van cultureel Oost-Nederland.

Amateurkunst

Oost-Nederland heeft een bloeiend amateurkunstklimaat. Er zijn ruim 3.000 amateurkunstverenigingen, vooral op het gebied van zang en muziek. De Stichting Kunst en Cultuur Gelderland (SKCG) is een belangrijke aanjager van manifestaties op het gebied van jeugd en amateurkunst, zoals Kind en Kunst, Kunstbende, de Gelderse Popprijs. Ook ondersteunt de SKCG amateurgezelschappen. De Stichting Kunst en Cultuur Overijssel (KCO) stimuleert kwaliteit, deskundigheid en samenwerking in de Overijsselse amateurkunstsector. Daarnaast speelt de dramaopleiding van ArteZ een stimulerende rol voor het amateurtheater. Verschillende gemeenten in Oost-Nederland waaronder Zwolle hebben een centrum met oefenruimte voor amateur-popmuzici. De Provinciale Bibliotheek Amateur Muziekverenigingen (PBAM) in Overijssel verzamelt bladmuziek en leent dit uit aan verenigingen en scholen.

Cultuureducatie

Op het gebied van cultuureducatie zijn verschillende organisaties in Oost-Nederland actief. In Gelderland is dat de provinciale steunfunctie EduArt, die met scholen en gemeentelijke centra samenwerkt, zoals het Arnhems centrum voor cultuureducatie Het Domein en De Lindenberg in Nijmegen. EduArt bereikt 75% van de basisscholen en 50% van de scholen voor voortgezet onderwijs. Voor de erfgoededucatie werkt EduArt samen met het GOC. In Overijssel houdt de afdeling kunst- & cultuureducatie van KCO zich met cultuureducatie bezig, net zoals Concordia Kunst & Cultuur in Enschede, Steunfunctie Cultuur & School in Hengelo en de Muzerie in Zwolle. Zo'n 92% van de Overijsselse scholen komt in aanraking met het culturele aanbod op dit gebied. Door het succes van kunst- en cultuureducatie neemt de druk op dit soort culturele instellingen toe. Grote culturele instellingen als Oostpool, Introdans en grotere musea hebben eigen educatieve afdelingen.

In Arnhem, Enschede, Zwolle en in Kampen staan vestigingen van de Hogeschool voor de Kunsten ArtEZ, de beeldbepalende instelling voor kunstonderwijs in het Oosten van Nederland.³¹ De hogeschool telt zo'n 2.800 studenten en ruim 400 (gast)docenten en medewerkers. Met ArtEZ beschikt Oost-Nederland over een groot potentieel aan creativiteit en kunstzinnige productiviteit en fungeert het als motor voor vernieuwing in kunst en cultuur. De studenten en docenten generen een veelvormige stroom van activiteiten en bedrijvigheid op het gebied van beeldende kunst, mode en vormgeving, bouwkunde, architectuur, dans, drama en muziek. ArtEZ zorgt voor een continue toevloed van jong talent dat regelmatig nationaal en internationaal de aandacht trekt tijdens wedstrijden, shows en exposities. In Enschede is het Conservatorium van de Saxion Hogeschool gevestigd. In Zwolle staan nu de faculteiten muziek en drama van de Hogeschool voor de Kunsten Constantijn Huygens (verbonden aan ArtEZ). In 2004 komt daar de faculteit beeldende kunst bij.

Wisselwerking

In Zwolle, Arnhem, Hengelo en Enschede is er sprake van een duidelijke wisselwerking tussen de onderwijsvoorzieningen van ArtEZ en de culturele infrastructuur in de stad. In Zwolle komt een Culturele Werkplaats. Deze voorziening biedt startende kunstenaars van de faculteiten beeldende kunst, drama en muziek en vormgevers de kans zich gedurende vier jaar te ontwikkelen en toe te groeien naar een beroepspraktijk. In Arnhem vormt de Hogeschool voor de Kunsten Arnhem samen met diverse ateliers, galleries, werkplaatsen en een bedrijfsverzamelgebouw voor vormgeving en nieuwe media de infrastructuur voor beeldende kunst en vormgeving. De (culturele) samenwerking tussen stad en hogeschool krijgt in Arnhem de vorm van concrete projecten en activiteiten die in een vierjarig convenant zijn opgenomen. Ook is de HkA mede-initiatiefnemer van de theaterwerkplaats Generale Oost. In Enschede ligt het accent op mediakunst (belangrijke knooppunten in de infrastructuur zijn hier bijvoorbeeld de Akademie voor Beeldende Kunst en Vormgeving (AKI) en de werkplaats voor mediakunst Planet Art).

Internationaal

Oost-Nederland heeft een lange grens met Duitsland. Vanuit Oost-Nederland zijn de culturele contacten dan ook vooral gericht op Niedersachsen en Nordrhein-Westfalen. Sinds het wegvallen van de Europese binnengrenzen is de samenwerking tussen overheden en instellingen geïntensiveerd. Toch is het bereiken van een duurzame grensoverschrij-

31 ArtEZ, hogeschool voor beeldende kunst en vormgeving, bouwkunst, muziek en theater bestaat uit de HkA, Hogeschool voor de Kunsten in Arnhem, de AKI, Akademie voor Beeldende Kunst en Vormgeving in Enschede en de Christelijke Hogeschool

voor de Kunsten Constantijn Huygens in Zwolle/Kampen. Het is een van de grootste zelfstandige HBO-instellingen voor kunstonderwijs in Nederland.

dende samenwerking op cultureel gebied vaak lastig. Oorzaken zijn de grote verschillen tussen Nederland en Duitsland in cultuurbeleid en de manier waarop culturele instellingen aan beide kanten van de grens zijn georganiseerd. Wie toch iets van de grond wil krijgen, zoekt aansluiting bij bestaande grensoverschrijdende initiatieven, bijvoorbeeld het Regioconvenant of Europese programma's voor regionale ontwikkeling. Ook de euregio's werken als grensoverschrijdende katalysator. Zo beschikt de Euregio Rijn IJssel Ems over een bureau voor contacten op sociaal en cultureel gebied. Voorbeelden van meer dan incidentele samenwerking is samenwerking tussen Nederlandse en Duitse muziekscholen, lokale podia direct aan de grens, musea, kunstenaarscollectieven en festivals. Het filmfestival Filmspiegel is een festival van een aantal filmhuizen in Oost Nederland en de filmwerkstatt Münster. Met Europese en provinciale middelen vindt jaarlijks een uitwisseling plaats van Nederlandse films in Duitsland en Duitse films in Oost-Nederland. De organisatie is gehuisvest bij Kunst en Cultuur Overijssel. Mede op initiatief van de Euregio vindt marketingonderzoek plaats naar het bereik van het Duitse publiek voor de Oost Nederlandse muziekinitiatieven en het bereik van Oost Nederlands publiek voor de festivals net over de grens.

Maar ook met andere landen, dichter bij en verder weg, zijn contacten. Gelderland richt zich op de Poolse provincie Lublin. Nijmegen heeft als 'Noordelijkste stad van het Zuiden' culturele banden met Vlaanderen. Overijssel heeft een jumelage met Letland. Onder die vlag vinden geregeld culturele uitwisselingen plaats. In 2004 is Nederland voorzitter van de EU. In dat jaar treedt naar alle waarschijnlijkheid Letland toe de EU toe en bestaat de jumelage 15 jaar. Overijssel onderzoekt of in 2004 een grote culturele manifestatie (met presentaties en deskundigheidsbevordering) van Overijsselse/Nederlandse kunst en cultuur in Riga mogelijk is.

Wilmhuizen Aspecten van de traditionele kunsten gaan samen met niet-westerse cultuuruitingen of elementen uit de jongerencultuur. Een dansgezelschap betreft jongeren bij hun voorstelling. Een orkest-repetitie is via internet te volgen. Archieven en depots gaan open of zijn via internet te raadplegen. Mensen bezoeken opgravingen en zijn zelf even archeoloog. Musea laten zien wat ze in huis hebben en gebruiken daarbij nieuwe vormen en technieken, zoals educatie en internet. Culturele functies gaan samen en komen tot een geïntegreerd aanbod dat beter aansluit bij de vluchtige interesses van het publiek. Ook zijn er kansen in de verbreding van cultuur naar andere terreinen door samenwerking met bijvoorbeeld het onderwijs, de welzijnssector, de zorg, het bedrijfsleven, de toeristische sector, de detailhandel, de horeca en organisaties op het gebied van multimedia en communicatie.

Kansen en ontwikkelingen

Cultuurtoerisme – Het verbinden van cultuur(historie) en toerisme biedt kansen voor Oost-Nederland. Een goed voorbeeld is de stadsmarketing van Deventer waarin het historisch karakter van de stad centraal staat.³⁵ Landschap en cultureel erfgoed in Oost-Nederland bieden een verrassende entourage voor voorstellingen en concerten, bijvoorbeeld door Stichting Smeedwerk (theater en film) en Stichting Oude Muziek De Graafschap (oude muziek en kamermuziek). In de historische binnenstad van Doesburg vindt het kleinschalig filmfestival 'Buitenbeeld' plaats. In Deventer zien we een toenemend belang van festivals die ontstaan tegen de achtergrond van cultuurhistorische evenementen, zoals het poëziefestival het Tuinfeest aan de vooravond van de Boekenmarkt en het Oude Muziek festival naast het middeleeuws festijn 'Op ten Berghe' in het historische Bergkwartier. Het is een kans om oude en nieuwe cultuur te combineren en cultureel erfgoed toegankelijk te maken voor het brede publiek. Probleem daarbij is de beperkte toegankelijkheid van cultureel erfgoed. Het onderzoek van LAGroup 'Cultuurtoerisme in Gelderland en Overijssel' dat in 2000 is uitgevoerd in opdracht van de beide provincies en het Ministerie van OCenW onderstreept het toeristisch potentieel van landschap en cultuurhistorisch erfgoed.

Informatienetwerken – Op sommige plaatsen in Oost-Nederland werken bibliotheken, archieven en musea intensief samen. Soms gaat de samenwerking zo ver dat instellingen besluiten onder een dak samen te gaan. Dit biedt prima kansen om werk te maken van publieksbereik, educatie en digitalisering (bijvoorbeeld van cultureel erfgoed). Toch komt deze samenwerking nog lang niet overal van de grond. Vooral de kleine archieforganisaties zijn minder ver gevorderd in het proces van samenwerking en concentratie. Deze archieven zijn kwets-

³⁵ Het historische museum (De Waag), de Stads- en atheneumbibliotheek, het historisch stadsarchief, het archeologisch centrum in oprichting en de monumentencollectie kiezen voor een integrale aanpak. De instellingen vormen een projectorganisatie die een gezamenlijke erfgoedprogrammering ontwikkelt bestaand

de uit een bezoekerscentrum, digitale toegang tot het erfgoed en diverse exposities. Het Bureau gastvrije Hanzestad/VVV ontwikkelt bovendien verspreid over het jaar een speciaal evenementenprogramma.

baar en nauwelijks in staat om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen in de informatie-technologie en het publiek bereik. Dit vraagt de komende jaren om aandacht. Ook de samenwerking tussen de bibliotheek 'nieuwe stijl' en de culturele en welzijnssector kan op veel plaatsen beter. Juist informatievoorzieningen als de bibliotheken en de archieven kunnen een belangrijke rol spelen bij het verlagen van de drempel tussen publiek en cultuur, bijvoorbeeld door als front-office het publiek te voorzien van goede informatie over het cultureel aanbod.

Musea – Tentoonstellingen en exposities zijn niet langer alleen voorbehouden aan musea. Musea moeten steeds vaker de concurrentie aan met nieuwe spelers (bijvoorbeeld galleries en warenhuizen). Dat vraagt om een nieuw museaal concept waarbij digitalisering (zowel bij productontwikkeling, productie en distributie) en educatie een belangrijke rol spelen. Om het publiek beter te kunnen bereiken, werken musea samen. Op een aantal plekken gaat de museuminfrastructuur op de schop.

Festivals en evenementen – Music Meeting in Nijmegen is een festival van nationale en internationale schaal en allure, evenals de Internationale Sonsbeektentoonstelling in Arnhem. In Oost-Nederland is zeker plaats voor een derde festival met landelijke uitstraling. Een van de bestaande festivals in Oost-Nederland zou kunnen uitgroeien tot een dergelijk festival, waarmee een beroep op landelijke fondsen beter mogelijk is ('landelijke uitstraling' is een belangrijk criterium voor toekenning). Daarbij is eerst de vraag aan de orde aan welk profiel zo'n festival zou moeten voldoen (ten aanzien van bijvoorbeeld schaal, doelgroep, sector en professionaliteit). Ook kunnen nieuwe festivals ontstaan in het verlengde van de culturele profilering van steden ('tuin- en landschapsarchitectuur' in Apeldoorn en 'mode' in Arnhem).

Initiëren van een derde geldstroom voor kunst en cultuur – Het bedrijfsleven heeft veel kennis en expertise op het gebied van ondernemerschap, marktbenadering, reclame, marketing en bedrijfsvoering. Kunstenaars en culturele instellingen kunnen hier hun voordeel mee doen. Andersom kan een kunstzinnige en creatieve blik meerwaarde hebben voor bedrijven en ondernemingen. De Gemeenschap Beeldende Kunstenaars (GBK) zet in 2003 een proefproject op voor wederzijdse dienstverlening tussen kunstenaars en bedrijfsleven (personal coaching, artists in residence en een pool van kunstenaars die ondernemersproblemen oplossen). Dit zou de voorloper kunnen zijn van een Culturele ontwikkelingsmaatschappij.³⁶ Door meer samenwerking tussen kunstenaarswerkplaatsen liggen er in Oost-Nederland bovendien kansen om tot specialisatie en meer (landelijke) uitstraling te komen. Ten slotte

³⁶ In Nijmegen komt een lokale Participatiemaatschappij. Zo'n instelling zou, naast financiering, ook advies en begeleiding moeten bieden aan het commerciële culturele initiatief.

klassieke muziek en verzorgt projecten en educatieve activiteiten. Wereldmuziek is jaarlijks te horen op het Internationaal gerenommeerde festival Music Meeting in Nijmegen. Er is nauwelijks aanbod in andere muzieksectoren als jazz of geïmproviseerde muziek.

Podiumaccommodaties – Ook in de toekomst is blijvende aandacht nodig voor de kwaliteit van stedelijke podiumvoorzieningen,⁴⁰ zowel in financieel als in inhoudelijk opzicht. Oostelijke overheden besteden flinke bedragen aan het onderhouden en moderniseren van hun accommodaties (Apeldoorn, Enschede, Hengelo, Arnhem en Zwolle). De exploitatie van theaters verloopt echter doorgaans moeizaam. Met name kleine theaters en muziekpodia hebben het moeilijk. De landelijke regelingen zijn veranderd⁴¹ en gemeenten zijn niet altijd bereid financieel bij te springen. De meeste podia proberen de gaten te vullen met allerlei commerciële activiteiten. Gevolg is dat de programmeringsbudgetten te bescheiden zijn om als podium een goed artistiek beleid te kunnen voeren. Daar komt nog bij dat de podia in Oost-Nederland, in tegenstelling tot de Randstadpodia, het probleem van ‘overproductie’ niet kennen. Het is dus nodig aanbod te stimuleren of het van elders naar Oost-Nederland te halen. In veel steden (Arnhem, Nijmegen, Hengelo, Zwolle, Enschede) blijken de poppodia aan nieuwe en grotere huisvesting toe. Inhoudelijk ligt de uitdaging in de veranderende interesse van het publiek en de nieuwe doelgroepen die aangesproken moeten worden. Het klimaat in Oost-Nederland biedt volop kansen voor (artistieke) vernieuwing en experiment. Podia moeten deze kansen grijpen. Om dat met succes te kunnen doen is (nog meer) samenwerking met producenten nodig. Ook educatie speelt hierbij een belangrijke rol.

Kulturhus – In het landelijk gebied gaat de bibliotheek op verschillende manieren en onder verschillende vlaggen – Kulturhus, brede school, open wijk voorzieningen, voorzieningenharten – samen met andere bedreigde functies (bijvoorbeeld postkantoor, winkel, consultatiebureau, school, creativiteitscentra, kinderopvang, bankfiliaal, huisarts). In Oost-Nederland is een projectbureau dat de bouw en de programmering van Kulturhusen in Gelderland en Overijssel met geld en advies bevordert. De clustering van cultuur, informatie en dienstverlening op het platteland is een noodzakelijke ontwikkeling die de komende jaren nog talrijke kansen biedt. Het Kulturhus is geïntroduceerd in Overijssel. In de periode 2002-2003 zullen met bijdragen van de provincie 15 tot 20 Kulturhusen worden ontwikkeld. In Gelderland gaan in 2003 vier experimenten van start. De komst van de Kulturhusen garandeert een voorzieningenniveau – ook in cultureel opzicht – in het landelijke gebied, maar ook in de stadswijk.

⁴⁰ De Rijksuniversiteit van Groningen heeft in opdracht van beide provincies, het Ministerie van OCenW en de steden Arnhem, Apeldoorn, Arnhem, Nijmegen en Zwolle een grootschalig onderzoek verricht naar de positie van de podia in Oost-Nederland: 'Theaters in het Oosten' en 'Muziek in het Oosten' van de Faculteit Kunst en Kunstbeleid verschenen in 2000/2001.

⁴¹ Zo zijn Muziek en Theater Netwerk, Gaudeamus en het Nederlands Impressariaat inmiddels verdwenen.

Amateurkunst en cultuureducatie – Amateurkunst en cultuureducatie spelen een belangrijke rol, zowel op het platteland als in de steden (ook in sociaal opzicht). Ze houden de culturele sector ook in de toekomst 'vitaal' door het vergroten van het maatschappelijk draagvlak voor kunst en cultuur. Cultuureducatie fungeert als katalysator voor de samenwerking tussen culturele instellingen en onderwijs. Dit biedt kansen op een blijvende verbreding van kunst en cultuur richting thema's als onderwijs, educatie en jongeren. Om ook in de toekomst in de minder dichtbevolkte regio's een voldoende aanbod te behouden, moeten instellingen als Centra voor de Kunstige Vorming, muziekscholen en creativiteitscentra (nog) meer samenwerken of mogelijk zelfs samengaan. Het Kulturhusconcept (zie hiervoor) biedt hier goede mogelijkheden. Jeugdtheaterscholen bieden kansen om jongeren weer te winnen voor het amateurtoneel. Jongeren willen graag presteren met eigentijds repertoire en vinden daarvoor niet genoeg gehoor bij de traditionele amateurverenigingen.

IV. Versterken van de productie en de presentatie in het 'middensegment'

Oost-Nederland kent een goed topsegment van culturele instellingen. Alle disciplines zijn daarin vertegenwoordigd. Het zijn er echter niet veel. De top is in die zin smal en kwetsbaar. Aan de basis vinden we veel (semi) professionele initiatieven en een groot potentieel aan jonge net afgestudeerde kunstenaars die afkomstig zijn van de kunstvakopleidingen in de regio. De aansluiting tussen de beginners en de top (of tussen semi professioneel en professioneel) in het 'middensegment' vormt een knelpunt. Hoe versterken we het werkklimaat voor jong talent en zorgen we dat we startende kunstenaars en beginnende gezelschappen binnen de grenzen houden? Dat is een belangrijke uitdaging. Nodig zijn investeringen in een cultureel middensegment van werkplaatsen, productiehuisen, ateliervoorzieningen, podia en broedplaatsen dat de productie door jonge kunstenaars en beginnende gezelschappen faciliteert, bindt en stimuleert en 'onder' met 'boven' verbindt.

Onze ambities op dit vlak zijn groot en niet zonder reden. We bevinden ons in Oost-Nederland in een unieke omstandigheid, omdat aan zeker drie belangrijke voorwaarden voor het versterken van een middensegment is voldaan. Zo is het kunstvakonderwijs in Oost-Nederland nu al op (stedelijk) profiel georganiseerd. Het kunstvakonderwijs is een belangrijke spil in het middensegment, omdat het als motor van vernieuwing fungeert voor de professionele kunsten. Op de tweede plaats is de amateurkunstsector – een belangrijke voedingsbodem voor cultureel talent – in Oost-Nederland sterk ontwikkeld. Op de derde plaats

is er voldoende ruimte voor het experiment. De ligging van de regio is daarbij geen nadeel, maar eerder een voordeel. Van de drukke randstad biedt Oost-Nederland kunstenaars en vormgevers een uitnodigend en stimulerend werkklimaat.

We onderscheiden ons dus van andere regio's door wat we kunnen, maar vooral door wat we doen. Zo moedigen we de productie en presentatie van jonge kunstenaars en vormgevers aan en stimuleren het experiment en de vernieuwing, bijvoorbeeld door een gewaagd opdrachtenbeleid, werkbeurzen, stages of het verbinden van stimulerende voorwaarden aan speelbudgetten. Net zoals de beide provincies heeft bijvoorbeeld Zwolle een voor stedelijke begrippen uniek bedrag vrijgemaakt ter stimulering van podiumkunstproducties van eigen bodem.⁴² Dit initiatief, dat een belangrijke positieve prikkel is voor het werkklimaat voor kunstenaars in Zwolle, kan in de toekomst mogelijk navolging krijgen in de vorm van een gezamenlijk productiefonds voor Oost-Nederland. Ook het bevorderen van cultureel ondernemerschap is een goede mogelijkheid, bijvoorbeeld door startfinanciering en begeleiding van culturele initiatieven met een goed business- en marketingplan.

Kansen en ontwikkelingen

Podiumkunsten – In Oost-Nederland is sprake van een levendig productieklimaat. Toch is het aantal productiekernen met een provinciale reikwijdte beperkt. Er is een leemte tussen het grote podiumkunstaanbod in Oost-Nederland en het kleinschalige aanbod. Initiatiefrijke makers en managers zijn zeker aanwezig in Oost-Nederland. Interessant zijn de ontwikkeling van werkplaatsen, speciale samenwerkingsverbanden en productiekernen. Podia zoeken samenwerking met deze initiatieven om de eigen programmering aan te vullen, om experiment te bevorderen, om circuitvorming te ontwikkelen, het publieksbereik van de podiumkunsten te vergroten en faciliteiten te bieden. Door dit initiatief ontstaat een middensegment dat doorgroei bevordert, uitwisselingen stimuleert, vernieuwing en kwaliteitsselectie mogelijk maakt. Belangrijk in dit proces is de samenwerking met het kunstvakonderwijs (zie hierna). Naast de theaterwerkplaats Generale Oost, die haar bestaansrecht heeft bewezen, heeft ook De Ereprijs, het orkest voor hedendaagse muziek, een plan voor een werkplaats voor muziektheater. Deze werkplaats richt zich op het multidisciplinaire/muziektheatrale experiment gekoppeld aan de activiteiten van De Ereprijs. Het Burgerweeshuis in Deventer, vanuit haar ervaring met bijzondere producties, heeft het initiatief genomen tot de oprichting van een Popproductiehuis Oost-Nederland. In het nieuw te bouwen Muziekkwartier Enschede krijgt muziekonderwijs (conservatorium en muziekschool)

⁴² Het gaat om producties, geïnitieerd door professionals, waarvan de ontwikkeling en voorbereiding in Zwolle plaatsvinden en die enkele voorstellingen in Zwolle geven.

een plek. Doel is zo de ontmoeting tussen muzikamateurs en professionele gezelschappen beter mogelijk te maken.

Beeldende kunst en vormgeving – De versterking van de infrastructuur voor beeldende kunst en vormgeving in stad en platteland staat hoog op de oostelijke agenda. Met name diverse vormgevingsdisciplines als mode, 3-D design en grafische vormgeving vragen om nieuwe activiteiten en voorzieningen. In Oost-Nederland moeten voldoende plekken zijn waar kunstenaars kunnen experimenteren, produceren en tentoonstellen. Probleem daarbij is dat de vraag naar betaalbare atelier- en presentatieruimte veel groter is dan het aanbod.

Kunstvakonderwijs – Er ligt een unieke kans om bruggen te slaan tussen onderwijs en culturele ‘omgeving’. De vier faculteiten van ArtEZ hebben gespreide vestigingen met een eigen ‘profiel’ en dit biedt de vestigingsplaatsen mogelijkheden hun voorzieningen en activiteiten bij dit profiel aan te laten sluiten.⁴³ Meer samenwerking dus tussen onderwijs en culturele instellingen die moet leiden tot een veelvormige stroom van activiteiten op het grensvlak tussen kunstopleiding en de professionele kunsten. Trefwoorden: creativiteit, kunstzinnige vernieuwing en productiviteit. Op die manier ontstaat er een wisselwerking tussen onderwijs en cultureel veld, maar ook tussen gevestigde kunstenaars en jong talent die meerwaarde heeft voor de culturele profilering van stad en hogeschool.

⁴³ Zo is Enschede sterk in autonome kunst en mediakunst en Arnhem in vormgeving en dans.

Bijlage Culturele instellingen in Oost-Nederland

40

Historische bouwkunde, stedenbouw, archeologie en landschap

- Het Oversticht/Expertisecentrum voor ruimtelijk erfgoed. Beschikt over specifieke kennis en kunde op het gebied van monumenten, archeologie, landschappen, architectuur en ruimtelijke kwaliteit.
- Steunpunt Cultureel Erfgoed/Samenwerkingsverband tussen RDMZ, ROB, VNG-Overijssel, provincie Overijssel en Het Oversticht. Platform- en helpdeskfunctie voor het behoud van het ruimtelijk erfgoed en de integratie van cultuurhistorische waarden in de ruimtelijke inrichting, onder meer door de inspanning om cultuurhistorie sterker richtinggevend te laten zijn voor de ruimtelijke ordening via een ontwikkelingsgerichte benadering.
- Samenwerkingsverband Cultuurhistorie Gelderland/Samenwerking tussen de Gemeenten/VNG-Gelderland, de Provincie Gelderland, de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RdMz), de stichting Monumentenwacht Gelderland en Het Gelders Genootschap. De taak van het samenwerkingsverband is het overleg tussen bovengenoemde partijen te stimuleren en vorm te geven, alsmede onderlinge afstemming te bereiken om uiteindelijk te komen tot een aanmerkelijke verbetering van de kwaliteit van het cultuurhistorische beleid in de provincie.
- Platform Cultureel Erfgoed Overijssel/Samenwerkingsverband van verschillende erfgoedorganisaties (Het Oversticht, Kunst & Cultuur Overijssel, Overijsselse Bibliotheekdienst, Historisch Centrum Overijssel, Audiovisueel Centrum Overijssel en Stads- en Athenaeumbibliotheek voor de Wetenschappelijke steunfunctie) met als doelen: structureel samenwerken, het koppelen van netwerken en het uitvoeren van projecten.
- KCO (Kunst & Cultuur Overijssel)/Steunfunctie-instelling voor een groot deel van de kunst en cultuursector in Overijssel, initieert projecten op het gebied van culturele planologie.
- Esselink Stichting/Gezamenlijk initiatief van Het Oversticht, Landschap Overijssel en Kunst & Cultuur Overijssel ter bevordering van het debat over het behoud van bestaande en de vormgeving van nieuwe landschappen en natuurgebieden in Overijssel.
- Gelders Genootschap/Vereniging van Gelderse Gemeenten op het gebied van welstand, monumentenadviescommissies, adviseur van gemeenten, voorlichter, monumentenzorg in het algemeen.

Stichting Monumentenwacht Overijssel/ Stichting op het gebied van inspectie, voeding, herstel, duurzame instandhouding, basisbeschrijving, kwaliteitstoetsing ten behoeve van de gebouwde monumentenzorg.

41

Stichting Monumentenwacht Gelderland/zie boven.

Stichting Vrienden Der Geldersche Kasteelen/Trustorganisatie voor een 22-tal kastelen en buitenplaatsen.

Overijsselse Kastelenstichting/Gericht op de instandhouding van in Overijssel aanwezige kastelen, havezathen en andere monumentale behuizingen in Overijssel.

Stichting Oude Gelderse Kerken/Trustorganisatie voor kerken en andere religieuze gebouwen en objecten.

Stichting Militair Erfgoed (in oprichting)

Gelders Landschap/Terreinbeheerder, trustorganisatie op het gebied van natuur en andere terreinen, historische geografie, grote terreinbeheerder.

Overijssels Landschap/zie boven.

GOC (Gelders Oudheidkundig Contact)/Kennisinstituut voor historie, adviseur, streekeigen kennis, historische verenigingen.

Gelderse Archeologische Stichting

Gelders Archeologisch Centrum/Archeologisch informatiecentrum voor Gelderland, bodemdepot, bibliotheek en informatiefunctie, amateur-archeologie.

Overijssels Archeologisch Centrum i.o.

Archeologische Werkgemeenschap/Vrijwilligersorganisatie op het gebied van archeologische opgravingen met afdelingen in heel Nederland.

Vrienden van de Gelderse Molen/Vrijwilligersorganisatie op het gebied van instandhouding en onderhoud van molens, advies, ondersteuning in diverse processen.

Stichting Overijsselse Molen/zie boven.

Vereniging Hollandse Molens/Organisatie op het gebied van instandhouding en onderhoud van molens, advies, ondersteuning in diverse processen.

Bond Heemschut/Vereniging tot bescherming van cultuurmonumenten in Overijssel.

Stichting Restauratie en Innovatie in de Bouw Overijssel/Organiseert praktijkopleidingsplaatsen voor leerlingen in de bouwsector op restauratieprojecten.

Stichting Architectuurcentrum Twente/Bevordert de belangstelling voor architectuur, stedenbouw, landschapsarchitectuur, interieurarchitectuur en vormgeving.

Diverse stedelijke architectuurcentra

SNA (Stichting voor de Nederlandse Archeologie)

RDMZ (Rijksdienst voor de Monumentenzorg)/Rijksinstelling op het gebied van gebouwde monumentenzorg, kennisinstituut, wet en regelgeving.

Natuurmonumenten/Terreinbeheerder, trustorganisatie op het gebied van natuur en andere terreinen, historische geografie, grote terreinbeheerder.

Staatsbosbeheer/Terreinbeheerder, trustorganisatie op het gebied van natuur en andere terreinen, historische geografie, grote terreinbeheerder.

ROB (Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek)/Rijksinstelling op het gebied van archeologische monumentenzorg, kennisinstituut, wet en regelgeving.

Archeologische monumentenwacht Nederland/Stichting op het gebied van inspectie, voorlichting, herstel, duurzame instandhouding, basisbeschrijving, kwaliteitstoetsing ten behoeve van de archeologische monumentenzorg.

NRF (Nationaal Restauratiefonds)/Wil het behoud van monumenten bevorderen door financieringsfaciliteiten te verlenen en voorlichting te geven.

Archieven en geschiedschrijving

Gelders Archief Arnhem/Samenwerking van het voormalig Rijksarchief en de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden en Rozendaal.

Gelderse regionale archieven en Historische Centra in Apeldoorn, Doetinchem, Ede, Elburg, Hattem, Nijmegen, Tiel, Zaltbommel en Zutphen.

HCO (Historisch Centrum Overijssel)/Samengaan van het Rijksarchief en het gemeentelijke archief van Zwolle.

ADO (Audiovisuele Dienst Overijssel)

Audiovisueel Archief Gelderland i.o.

Stichting Familiearchief en Collectie Gelderman (Zwolle)

Ivens-archief (Nijmegen)

Staring Instituut/Centrum voor het streekeigene van de Achterhoek en Liemers.

Van Deirse Instituut/Centrum voor het streekeigene van Twente.

IJsselacademie/Centrum voor het streekeigene van het gebied Salland, Kop van Overijssel, Flevoland en Noord-Oost Veluwe.

Taal, letteren en bibliotheek

Cultuurprofiel Oost-Nederland 2005-2008

Stichting Grensoverschrijdende Streektaalen/Houdt zich bezig met de Nedersaksische streektaal.

SONT (Federatie van Streektaalorganisaties in het Nedersaksische Taalgebied)

Vereniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis
Vereniging Gelre

Historische Vereniging Tweestromenland

Literair festival de Wintertuin (Arnhem en Nijmegen)

Faculteit letteren (KUN)

Bredevoort Boekenstad

Deventer Boekenmarkt/Bureau Gastvrije Hanzestad Deventer

Diverse stedelijke organisaties voor literatuur

Biblioservice Gelderland

GDC (Gelders Documentatie Centrum)

OBDO (Overijsselse Bibliotheek Dienst)

DOBO (Directie Overleg Bibliotheken Overijssel)

SAB/WSF/Stadsarchief- en Athenaeumbibliotheek voor de wetenschappelijke steunfunctie (Deventer)

Projectbureau Kulturhusen

PBAM (Provinciale Bibliotheek Amateur Muziekverenigingen)

Musea

Nederlands Openluchtmuseum (Arnhem)

Museum Kröller-Müller (Otterlo)

Bijbels Openluchtmuseum (Groesbeek)

Slot Loevestein (Poederrijen)

Afrikamuseum (Berg en Dal)

Museum Paleis Het Loo (Apeldoorn)

Rijksmuseum Twenthe (Enschede)

HSF (Hannema-de Stuers Fundatie)

Natura Docet (Denekamp)

Museum Het Valkhof (Nijmegen)

Museum voor Moderne Kunst (Arnhem)

Stedelijk Museum Zwolle

Museum Janninck Enschede

Ondersteuning

GOC (Gelders Oudheidkundig Contact)

KCO (Kunst en Cultuur Overijssel)

Theater

44 Toneelgroep Oostpool (Arnhem)
Theaterwerkplaats Generale Oost (Arnhem)
Jeugdtheater Kwatta (Nijmegen)
Jeugdtheater Sonnevand (Enschede)
Theater Gnaffel (Zwolle)
Toneelgroep Dapper (Arnhem)

Keesen & Co (Arnhem)
Ad Hoc (Arnhem)
Het Witte Vuur (Nijmegen)
TamTam (Deventer)
De Plaats (Arnhem)
Het Vrijdagtheater (Nijmegen)
TOG (Deventer)
De Rozenfabriek (Deventer)
De Nieuwe Koning (Enschede)
Jongeren theaterscholen (Tiel, Ede, Zevenaar, Arnhem, Apeldoorn)
Stichting Theaterstudio (Apeldoorn)
SOS (Stichting Oostelijke Schouwburgen)

Dans

Introdans (Arnhem)
Beeldend Danstheater Telder (Arnhem)
Stichting Canvas Performing Art (Arnhem)

Muziek

NRO (De Nationale Reisopera) (Enschede)
HGO (Het Gelders Orkest) (Arnhem)
Orkest van het Oosten (Enschede)
De Ereprijs (Apeldoorn)
Stichting Oude Muziek De Graafschap
Productiehuis Popmuziek Oost-Nederland (Deventer)
Muziektheater Werkplaats Apeldoorn
De Jacobiberg (Arnhem)

Ondersteuning en overig

SKCG (Stichting voor Kunst en Cultuur Gelderland)
KCO (Kunst en Cultuur Overijssel)

Festivals en evenementen

Cultuurprofiel Oost-Nederland 2005-2008

Music Meeting Int. (Nijmegen)

Internationale Sonsbeek Beeldtentoonstelling (Arnhem)

Literair Festival De Wintertuin (Arnhem en Nijmegen)

Armada (Nijmegen)

Gelderse Muziekzomer (diverse steden)

Enschede Muziek Festival/Opera Muziekfestival (Enschede)

Overijssel op Straat (diverse steden)

Oogst van Overijssel (popronde)

Gesel van Gelderland (popronde)

Orgeldagen Rijnstreek (Nijmegen)

Kinderfestival DeBuut (Arnhem, Apeldoorn, Zutphen en Rheden)

Young Composers Meeting (Apeldoorn)

Stichting Masterclasses (Apeldoorn)

Mediakunstfestival (Enschede)

Internationaal Koorfestival (Arnhem)

(Regionale) korenfestival (Arnhem)

Bevrijdingsfestival Overijssel (Zwolle)

Internationale Gitaarweken (Zwolle)

Filmspiegel (grensoverschrijdend met Duitsland)

Filmfestival Nieuw Blikken (Gelderland)

Beeldende kunst en vormgeving

CBKG (Centrum Beeldende Kunst Gelderland) (Arnhem)

OCBK (Overijssels Centrum voor Beeldende Kunst) (Zwolle)

Centra beeldende kunst Deventer, Zwolle, Enschede,

Hengelo en Almelo

Stichting Fort Asperen

De Paraplufabriek Nijmegen

Werkplaats voor mediakunst Planet Art (Enschede)

Stichting Grafisch Centrum Plaatsmaken (Arnhem)

Kunstenaarscentrum De Olifant (Nijmegen)

Culturele Werkplaats (Zwolle)

Stichting SLAK (Arnhem)

Filmen en media een rijke tuin

Cultuurprofiel Oost-Nederland 2005-2008

GFO (Gelders Filmhuis Overleg)/Opgegaan in de SKCG.

Ondersteunt filmhuizen in Gelderland.

OFO (Overijssels Filmhuis Overleg)/Ondersteunt filmhuizen in Overijssel.

Omroep Gelderland

RTV-Oost

Audio-visuele werkplaats Dziga (Nijmegen)

Amateurkunst en cultuureducatie

EduArt Gelderland (Arnhem)

Stichting voor Kunst en Cultuur Gelderland (Arnhem)

KCO (Stichting Kunst en Cultuur Overijssel, afdeling Kunst- en Cultuureducatie) (Zwolle)

Stichting PAN (Promotie Amateurmuziek Nijmegen)

Concordia Kunst & Cultuur (Enschede)

De Muzerie (Zwolle)

Steunfunctie Cultuur & School (Hengelo)

Het Domein (Arnhem)

Stichting Markant (Apeldoorn)

De Lindenberg (Nijmegen)

Overig

Kunstvakonderwijs

ArtEZ (Arnhem, Enschede, Kampen en Zwolle)/Hogeschool voor beeldende kunst en vormgeving, bouwkunde, muziek en theater.

Conservatorium van de Saxion Hogeschool (Enschede)

Culturele minderheden

Osmose (Arnhem)/Ondersteunt overheden en instellingen bij de implementatie van multicultureel beleid

Stichting Minderheden Overijssel (SMO)

Rythm of Reason (Nijmegen)

Werkgroep Hulp Aan Azielzoekers (Nijmegen)

Circus Colourful City (Nijmegen)

InterArt (Arnhem)

Cultuurtoerisme

GOBT (Gelders en Overijssels Bureau voor Toerisme)

Gelderland Cultuurland/SKCG voert samen met het GOBT het jaarlijks cultuurtoeristisch zomerevenement Gelderland Cultuurland uit.

Wilde bloemen in een rijke tuin
Cultuurprofiel Oost-Nederland 2005-2008
Colofon

'Wilde bloemen in een rijke tuin' is een gezamenlijke uitgave van de provincies Gelderland en Overijssel en de steden Arnhem, Apeldoorn, Nijmegen, Zwolle, Hengelo en Enschede.

Januari 2003

Tekst: Paul Klaassen, Groot Haar & Orth, Leeuwarden

Vormgeving/fotografie: Mikhail Iliatov, Werkplaats Typografie, Arnhem

Druk: Drukkerij SSN, Nijmegen